

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Eglės Bagdonaitės,

V kurso, Baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Nusikalstamos veikos aplinkai

Environmental crimes

Vadovas: lekt. Darius Prapiestis

Recenzentas: vyr. lekt. dr. Gerardas Višinskis

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai, numatyti XXXVIII Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso skyriuje, jų sudėtys, atskleidžiami vertinamieji nusikalstamų veikų požymiai, teismų praktikos problematika, susijusi su šiomis nusikalstamomis veikomis, įstatyminis reguliavimas, registruotas nusikalstamumas, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės aktai. Taip pat aptariama aplinkos samprata, istorinis aplinkos apsaugos kontekstas Lietuvoje, trumpai aptariamas ir palyginamas baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus aplinkai įtvirtinimas pasirinktų užsienio valstybių (Latvijos, Vokietijos Federacijos, Moldovos ir Kanados) baudžiamuosiuose kodeksuose.

Pagrindiniai žodžiai: aplinka, aplinkos apsauga, gamtos ištekliai, baudžiamoji atsakomybė, didelė žala.

This work analyses environmental crimes and criminal offences provided for in Chapter XXXVIII of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, their constituent elements, reveals the evaluative features of criminal offences, the problems of case law related to these criminal offences, the legal regulation, registered crime, international and European Union legislation. It also discusses the concept of the environment, the historical context of environmental protection in Lithuania, and briefly analyses and compares the criminal liability for environmental crimes in the criminal codes of selected foreign countries (Latvia, the Federal Republic of Germany, Moldova and Canada).

Key words: environment, environmental protection, natural resources, criminal liability, serious damage.

TURINYS

IŽANGA	2
1.1. APLINKOS SAMPRATA	5
1.2. Aplinkos apsauga Lietuvos istoriniame kontekste	8
2. NUSIKALSTAMOS VEIKOS APLINKAI	11
2.1. Nusikalstamos veikos aplinkai, numatytos BK, ir jų registruoti rodikliai	11
2.2. Nusikaltimai aplinkai numatyti užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose	12
3. NUSIKALTIMAI IR BAUDŽIAMIEJI NUSIŽENGIMAI APLINKAI NUMATYTI BK	15
3.1. 270 straipsnio analizė	15
3.2. 270 ¹ straipsnio analizė	24
3.3. 270 ² straipsnio analizė	27
3.4. 270 ³ straipsnio analizė	29
3.5. 270 ⁴ straipsnio analizė	32
3.6. 271 straipsnio analizė	33
3.7. 271 ¹ straipsnio analizė	37
3.8. 272 straipsnio analizė	39
3.9. 273 straipsnio analizė	46
3.10. 274 straipsnio analizė	50
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	53
SANTRAUKA (lietuvių kalba)	65
SUMMARY (anglų kalba)	66
PRIEDAI	67

ĮŽANGA

Temos aktualumas. 2023 m. liepos 7 d. Europos Tarybos sprendime, kuriuo Europos Komisijai suteikiami įgaliojimai Europos Sąjungos vardu dalyvauti derybose dėl Europos Tarybos konvencijos, kuria anuliuojama ir pakeičiama 1998 m. Konvencija dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę priėmimo, aiškinamajame memorandume teigiama, kad nusikaltimais aplinkai padaryti metiniai nuostoliai siekia 91–258 mlrd. USD, be to, nusikaltimai aplinkai yra ketvirta pagal mastą nusikalstama veikla pasaulyje, o šių nusikaltimų mastas kasmet didėja 5–7 proc. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 53 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, o 54 straipsnis skelbia, jog valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Natūrali gamtinė aplinka, gyvūnija ir augalija, atskiri gamtos objektai, taip pat ypač vertingos vietovės yra visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės – jų apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo užtikrinimas – tai viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė. Tačiau Lietuvoje nusikaltimams aplinkai yra skiriama nedaug dėmesio, tai rodo registruotų nusikalstamų veikų rodikliai, itin skurdi teismų praktika. Pasauliniame klimato atšilimo kontekste, didėjant šiltnamio efekto dujų koncentracijai atmosferoje, didėjant gamtos užterštumui bei nykstant įvairioms gyvūnijos ir augalijos rūšims, valstybėms būtina imtis prevencinių priemonių, kurios skatintų saikingą gamtos išteklių naudojimą ir šiltnamio efektą skatinančių dujų išskyrimo mažinimą, taip pat įtvirtinti administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už tam tikras veikas, kuriomis pažeidžiama gamtos pusiausvyra, pavyzdžiui, kertami miškai, neteisėtai naikinamos tam tikros gyvūnų ar augalų rūšys, neteisėtai į aplinką išmetamos atliekos ar nuodingos medžiagos.

Darbo tikslas: išanalizuoti nusikalstamų veikų aplinkai sudėtis įtvirtintas Lietuvos baudžiamajame kodekse ir atskleisti jų taikymo problematiką teismų praktikoje.

Darbo uždaviniai:

- 1) Atskleisti aplinkos sampratą;

- 2) Atskleisti aplinkosaugos svarbą aptariant aplinkos apsaugą istorinės Lietuvos baudžiamosios teisės kontekste;
- 3) Pabrėžti nusikalstamų veikų aplinkai latentiskumo problematiką pateikiant statistinius duomenis apie registruotas nusikalstamas veikas aplinkai 2004 – 2024 metų laikotarpiu;
- 4) Pateikti pasiūlymus įtvirtinti naujas nusikalstamų veikų sudėtis palyginant BK su užsienio valstybių baudžiamaisiais įstatymais.
- 5) Pabrėžti netinkamo BK taikymo teismų praktikoje problematiką pateikiant įžvalgas ir normų pakeitimo pasiūlymus.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas – nusikalstamos veikos aplinkai, numatytos BK. Kadangi kai kurių nusikalstamų veikų registruojama tik pavieniai atvejai, o kai kurių iš viso nėra užregistruota, didesnis dėmesys bus skiriamas toms nusikalstamoms veikoms, kurios yra dažniau fiksuojamos.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro darbą buvo remtasi diskriptyviniu, lyginamuoju, istoriniu, statistiniu, analizės metodais:

- 1) Diskriptyviniu metodu pateikiama aplinkos samprata ir aprašomos nusikalstamų veikų sudėtys;
- 2) Lyginamuoju metodu lyginamas pasirinktų užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose įtvirtintas nusikalstamų veikų aplinkai sąrašas su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu;
- 3) Istoriniu metodu analizuojami istoriniai Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniai aplinkosaugos kontekste;
- 4) Statistiniu metodu remiantis pateiktas registruotas nusikalstamumas;
- 5) Analizės metodu analizuojamos BK numatytos nusikalstamos veikos aplinkai ir šių normų taikymas teismų praktikoje.

Temos originalumas. Nors aplinkos apsaugos tema yra populiari visuomenėje ir žiniasklaidoje, mokslo darbų, susijusių su nusikalstamomis veikomis aplinkai, nėra daug. Per pastaruosius metus Vilniaus Universiteto teisės fakultete nebuvo parengtas nė vienas nusikalstamas veikas aplinkai analizuojantis magistro darbas. Įgyvendinant Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktus BK XXXVIII skyrius buvo papildytas naujomis nusikalstamas veikas nustatančiomis normomis, tačiau šių straipsnių komentaro dar nėra.

Todėl šiame magistro darbe komentuojamos nusikalstamų veikų aplinkai sudėtys, atskleidžiama teismų praktikos problematika, susijusi su šių normų taikymu, pateikiami pasiūlymai, kaip keisti normų dispozicijas, jog atsakomybė už nusikaltimus aplinkai būtų realiai įgyvendinama.

Svarbiausi šaltiniai.

Rengiant šį darbą daugiausia buvo remtasi: Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu (toliau – BK), Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymu, Medžioklės įstatymu, Mėgėjiškos žvejybos įstatymu, Miškų įstatymu, Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų įstatymu, raudonąją knygą, aktualiais poįstatyminiais aktais, reglamentuojančiais gamtos išteklių naudojimą ir žmonių ūkinę veiklą, tarptautinės teisės šaltiniais, Europos Sąjungos teisės aktais, nustatančiais reikalavimus gamtos apsaugai, Konstitucinio Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, Latvijos, Vokietijos Federacinės Respublikos, Kanados ir Moldovos baudžiamųjų kodeksų aktualiomis redakcijomis.

1.1. APLINKOS SAMPRATA

Pastaraisiais dešimtmečiais, kai žala aplinkai tapo tokia aktualia problema ir tapo aišku, kad laiku nesiėmus reikiamų priemonių gali kilti pavojus visai žmonijai, padidėjo aplinkos apsaugos svarba ir aktualumas (Žvaigždinienė, 2008, p. 11). Aplinka – tai išorės elementai, su kuriais individas tiesiogiai ar netiesiogiai sąveikauja (Baltrėnas, *et. al.*, 1996, p. 7), o saugi ir švari aplinka visuomenės saugumo bei gerovės garantas. Tvarkinga ir švari aplinka, aukštas aplinkosaugos lygis – pažangios Vakarietiškos valstybės prioritetas. Europos Sąjungos (toliau – ES) pagrindinių laisvių chartijos 37 straipsnis įtvirtina nuostatą, jog aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus. Konstitucijos 53 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, o 54 straipsnis skelbia, jog valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenis, teršti vandenis ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją. Žemė, miškai, parkai, vandens telkiniai yra ypatingi nuosavybės teisės objektai, nes žemės, miškų, parkų, vandens telkinių tinkamas naudojimas ir apsauga yra žmogaus egzistavimo, žmogaus ir visuomenės išlikimo bei raidos sąlyga, tautos gerovės pagrindas. Pagal Konstituciją natūrali gamtinė aplinka, gyvūnija ir augalija, atskiri gamtos objektai, taip pat ypač vertingos vietovės yra visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės – jų apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo užtikrinimas – tai viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė (Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Iš Konstitucijos žmonėms kyla pareiga susilaikyti nuo veiksmų, darančių neigiamą poveikį aplinkai, o įstatymų leidėjui kyla priedermė įstatyminiu lygmeniu sureguliuoti gamtinės aplinkos, o būtent gyvūnijos, augalijos, gamtos objektų, ypač vertingų vietovių, žemės, jos gelmių, vandens ir oro apsaugą nuo įvairios žmogaus veiklos poveikio, bei užtikrinti prievartinį mechanizmą už šios pareigos nesilaikymą (Abramavičius, 2010, p. 372).

Detalesnė aplinkos sąvoka pateikiama Aplinkos apsaugos įstatyme. Šis įstatymas reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą,

atsakomybę, ekonomines sankcijas ir poveikio priemones už juridinių asmenų padarytus aplinkos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus (Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992). Pagal šį įstatymą, aplinka – gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos, o aplinkos apsauga – saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdant ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius. Aplinkos apsaugos įstatymo pagrindu priimami kiti aplinkos apsaugą ir išteklių naudojimą reglamentuojantys teisės aktai, todėl juose aplinkos sąvoka turi būti suprantama taip kaip pateikta Aplinkos apsaugos įstatyme (Žvaigždinienė, 2008, p. 12). Tarptautiniuose ir ES teisės aktuose tikslios ir vieningos aplinkos sąvokos neaptinkama. Orhuso konvencijoje, kurią Lietuva ratifikavo 2001 m. įtvirtinta, kad informaciją apie aplinką sudaro: a) informacija apie aplinkos elementų, tokių kaip: oras, atmosfera, vanduo, dirvožemis, žemė, kraštovaizdis, ir gamtos objektų būklę, biologinę įvairovę ir jos komponentus, įskaitant genetiškai modifikuotus organizmus, bei šių elementų sąveiką; b) veiksniai, tokie kaip: medžiagos, energija, triukšmas ir radiacija, bei veikla arba priemonės, įskaitant administracines priemones, susitarimai aplinkosaugos srityje, politika, įstatymų leidyba, planai ir programos, taip pat priemonės, susijusios su priimamais sprendimais aplinkosaugos srityje; c) žmonių sveikatos ir gyvenimo sąlygos, kultūros objektų ir statinių būklė. Taigi, šioje konvencijoje pateikta informacija apie aplinką labai plati, apimanti ne tik tokius gamtos komponentus kaip oras, vanduo, dirvožemis ir gyvūnija, bet ir valstybės aplinkos apsaugos politikos priemones, jų įgyvendinimą, politinius susitarimus aplinkosaugos srityje ir panašiai. Nei 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti, nei 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir ES Tarybos direktyvoje 2008/99/EB¹ dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę aplinkos sąvoka nepateikiama, tačiau pabrėžiama, kad dėl žmogaus veiklos žala gali būti padaroma orui, įskaitant stratosferą, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams arba augalams, taip pat rūšių išsaugojimui.

¹ Šiai dienai aktualu tai, kad 2024 m. liepos mėnesį Europos Komisija prieš Lietuvą pradėjo pažeidimo procedūrą dėl netinkamo atliekų pagrindų direktyvos 2008/98/EB įgyvendinimo. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. lapkričio 19 direktyvoje 2008/98/EB nurodoma, kad iki 2020 m. valstybės narės turi pasiekti tikslą, kad mažiausiai 50 proc. atliekų, tokių kaip popierius, metalas, plastikas ir stiklas, ir kitos kilmės atliekos, jei šie atliekų srautai panašūs į namų ūkių atliekas, būtų paruošiamos pakartotinai naudoti ir perdirbti.

Kadangi žmogaus ūkinė veikla, kuria gali būti pažeidžiami aplinkosauginiai reikalavimai neatsiejami nuo gamtos išteklių naudojimo, būtų pravartu pateikti ir gamtos išteklių sąvoką. Gamtos ištekliai – gyvosios ar negyvosios gamtos elementai – augalija, gyvūnija, įskaitant ir buveines, vanduo, žemė (jos paviršius ir gelmės), kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms (Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992). Pagal Aplinkos apsaugos įstatymą – žala aplinkai – tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos ar jos elementų pokytis arba jų funkcijų, turimų savybių pablogėjimas. Direktyvoje 2004/35/EB teigiama, kad žala aplinkai – tai tiesioginis arba netiesioginis gamtos išteklių išmatuojamas neigiamas pasikeitimas arba gamtos išteklių susijusios savybės, funkcijos išmatuojamas pablogėjimas, taip pat nurodoma, kad subjektas, kurio veikla sukėlė žalą arba neišvengiamą (realią) tokios žalos grėsmę aplinkai, turi būti finansiškai atsakingas. Ne paslaptis, kad gerėjant pragyvenimo lygiui, plečiantis infrastruktūrai bei pramonei įvairiuose pasaulio regionuose aplinkai daroma žala. Štai 2023 m. liepos mėn. 7 d. ES Tarybos sprendimo aiškinamajame memorandume, kuriuo Europos Komisijai suteikiami įgaliojimai ES vardu dalyvauti naujesnės Europos Tarybos konvencijos dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę (pakeičiant 1998 m. Konvenciją ETS Nr. 172, kuri taip ir neįsigaliojo, nes nebuvo pasiektas minimalus konvenciją ratifikavusių šalių skaičius) priėmimo teigiama, dėl nusikaltimų aplinkai metiniai nuostoliai siekia 91–258 mlrd. USD, be to, nusikaltimai aplinkai yra ketvirta pagal mastą nusikalstama veikla pasaulyje po prekybos narkotikais, prekybos žmonėmis ir klastojimo, o šių nusikaltimų mastas kasmet didėja 5–7 proc. Mokslo ir technikos pažanga, pramonės plėtra, urbanizacija teikia materialines gėrybes bei komfortą, tačiau kelia pavojų gamtinei pusiausvyrai: didėja aplinkos užterštumas, nyksta įvairios augalijos ir gyvūnijos rūšys, tam tikri gamtos ištekliai, skursta įvairios ekosistemos (Baltrėnas, *et al.*, 1996, p. 8). Ekologiniai žmonijos poreikiai – aplinkos būklės, užtikrinančios visuomenės egzistavimą ir vystymąsi, reikalavimai, kuriems realizuoti reikia imtis konkrečių priemonių (Marcijonas, Sudavičius, 1996, p. 16). Akivaizdu, jog nusikaltimų aplinkai augimo procentai rodo, jog valstybės stokoja prevencinių ir užkardančių priemonių, o pasaulinio klimato atšilimo kontekste šiems nusikaltimams turėtų būti telkiamas didesnis dėmesys bei imamasi reikšmingesnių kontroliavimo ir žalos aplinkai mažinimo priemonių. Norėdama pasiekti aplinkos ir visuomenės santykio harmonijos, valstybė privalo imtis priemonių, reguliuojančių žmonių ūkinę veiklą, bei įtvirtinti baudžiamąją ar administracinę atsakomybę už aplinkos apsaugos normų pažeidimą. (Marcijonas, Sudavičius, 1996, p. 18).

1.2. Aplinkos apsauga Lietuvos istoriniame kontekste

Pirmosios aplinkos apsaugos užuominos aptinkamos ikistatutinėje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) teisėje, o konkrečiau – Kazimiero teisyne². Šio teisyne 21 straipsnyje³ įtvirtinta žemės teisės sąvoka bei nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą miško kirtimą, tačiau, skirtingai nei už kitas teisyne numatytas nusikalstamas veikas, sankcija, gresianti už šį nusikaltimą, yra skiriama *ad hoc* – bausmė, atsižvelgiant į žalos dydį, kaip nurodoma teisyne, „skriaudą“, priklausė nuo Ponų Tarybos⁴ valios. Kaltininkas buvo laikomas „peržengęs žemės teisę“, o prieš paskiriant bausmę privalėjo būti prievarta vietos valdininkui atvedamas, iškvočiamas, o kaltei paaiškėjus – sulaikomas, iki kol Karalius su Ponų Taryba nuspręs dėl bausmės dydžio.

Baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimo už nusikaltimus aplinkai sisteminga tąsa matoma ir pirmuosiuose Lietuvos kodifikuotos teisės šaltiniuose – LDK Statutuose. 1529 m. išleistame Pirmajame LDK Statute aplinkos apsaugai skiriamas visas 9 – asis skyrius, kuris pavadintas „Apie gaudymvietes, apie girias, apie avilių medžius, ežerus, bebrynus, apynynus ir sakalų lizdus“. Šio skyriaus, kuriame buvo net 14 straipsnių, pavadinimas rodo, kad nusikaltimų aplinkai samprata iš esmės išliko panaši ar bent jau stipriai nesiskiria nuo šiandieninės – jau net XVI amžiaus pirmojoje pusėje priimtame Statute aplinkos samprata ir nusikaltimai aplinkai buvo suvokiami kaip neteisėta žvejyba, medžioklė, bitininkavimo taisyklių pažeidimas, neteisėtų ginklų turėjimas svetimoje girioje, brakonieravimas, neteisėtas gyvūnijos ir augalijos niokojimas ir naikinimas. Savaime suprantama, dėl pramonės ir infrastruktūros nebuvimo apie aplinkos ar jūros taršą, ar neteisėtą statybą reguliavimo būti ir negalėjo. Už neteisėtą medžioklę svetimuose medžioklės plotuose pagal 1529 m. Statutą grėsė 12 rublių žalos atlyginimas medžioklės plotų savininkui, o valstybei reikėjo sumokėti sumedžioto žvėries kainą. Nustatytas ir žvėrių vertės kainynas: už stumbrą – 12 rublių grašių, už briedį 6 rubliai grašių, už elnio patiną ar patelę, mešką, arklį ar kumelę – 3 rubliai grašių, už šerną patiną ar patelę ir už

² Kazimiero teisynas – 1468 m. Vilniaus seime priimtas dokumentas – nustatantis baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus to meto tvarkai, skirtas feodalams. Spėjama, kad teisynas galiojo visoje LDK teritorijoje iki Pirmojo Lietuvos Statuto įsigaliojimo.

³ Kazimiero teisynas. 21 straipsnis. Jeigu kas pats imtų savavališkai kirsti [mišką] arba daryti užpuolimus ir tuo būtų padaryta kam skriauda, tai tas turi mums skųstis; o jeigu kartais mūsų nebūtų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tada tas turi pasiskųsti mūsų Ponų Tarybai; ir mūsų ponai vaivados turi pašaukti tą kaltinamąjį ir prievarta atvesti pas save, ir iškvosti, o kaltei paaiškėjus, įkalinti ir laikyti iki mums laimingai atvažiuosiant, nes tas peržengė žemės teisę ir kėsinosi į teisę, anksčiau aprašytą. Mes tuo tarpu susižinoję su mūsų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Ponų Taryba, pažiūrėsime, kokia bausme jį nubausti.

⁴ Ponų Taryba – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės centrinės valdžios institucija, vykdydusi vykdomosios valdžios funkcijas; stambiųjų bajorų institucija, kartu su didžiuoju kunigaikščiu valdžiusi šalį.

lūšį – 1 rublis grašių, o už stirną – puskapis grašių. Sugautas žmogus su neteisėtai sumedžiotu žvėrimi galėjo būti nubaustas net mirties bausme. Taip pat šiame baudžiamosios teisės šaltinyje galima įžvelgti ir neteisėtų medžioklės ir gyvulininkystės priemonių sąrašo užuomazgas: pavyzdžiui, asmenys, svetimoje žemėje laikantys bites prie avilių negali imtis šunų, ragotinės, šaudyklės, kuo galėtų padaryti žvėrimis žalą. Taip pat nustatytas pievų didinimo draudimas. Nustatyta ir medžių apsauga – bitininkams buvo leidžiama lupti karnas ir medžio žieves tiek, kiek tai susiję su bitininko amatu, bet tik kiek gali patys pasinešti rankomis, o ne vežti vežimu ir tik iš tos girios, kur yra bitininkaujama. Statute įtvirtintas ir žvejybos amato reguliavimas: kas žvejoja neleistinoje vietoje, turi sumokėti žalą už sugautą grobį vandens telkinio savininkui. Galima įžvelgti ir paralelę tarp šiandieninės baudžiamosios atsakomybės dėl pelkių nusausinimo – pirmajame Statute nustatyta atsakomybė už tvenkinio nusausinimą – 12 rublių grašių. Ypatinga apsauga buvo skiriama vertingų paukščių ir augalų apsaugai – sakalams, gulbėms, bebrams ir apyniams. Buvo draudžiama niokoti sakalų ir gulbių lizdus, ardyti bebrų buveines ir užsiimti ūkine veikla šalia jų, taip pat kirsti bitininkystei paruoštus ažuolus ir pušis. Įžvelgiamas ir žalos dydžio diferencijavimas ir atitinkamas baudos dydžio skirtumas už nusikaltimus saugomam augalui – apyniui. Už apynyno nukapojimą – 12 grašių, o už išardymą – kaltininkas turėjo sumokėti dvigubai.

Antrajame 1566 m. LDK Statute aplinkos apsaugos skyrius iš esmės išliko nepakitęs: prie saugomų gyvūnų sąrašo buvo prijungtas sabalas ir kiaunė, taip pat atsirado straipsnis pavadinimu „Apie gaisrus giriose ir miškuose“, kuris nustatė baudžiamąją atsakomybę asmenims, tyčia sukėlusiems gaisrą giriose, ganyklose, stovyklavietėse ir jeigu dėl to drėviniams medžiams, bitėms, žvėrimis, paukščiams buvo padaryta didelė žala. Išvengti atsakomybės buvo galima tik įrodžius, kad gaisrą sukėlė netyčia, dėl neapdairumo. Trečiojo LDK Statuto, kuris buvo išleistas 1588 m. skyrius apie nusikaltimus aplinkai liko toks pat kaip ir 1566 m. Statute. Aukštą LDK aplinkosaugos teisės lygmenį rodo tai, kad jau net XVI a. nusikaltimai aplinkai buvo siejami su žalos padarymu atskiriems gamtos komponentams – žvėrimis, paukščiams, miškams, girioms ir medžiams, tokių institutų kaip kaltė, neatsargumas, didelė žala įtvirtinimas, bei atskirų gamtos komponentų išvardijimas teisės normoje. Aplinkos komponentai iš esmės tokie pat ir šiandieniniame aplinkos apsaugos ir baudžiamajame įstatymuose. Kituose to meto Europos feodaliniuose teisyneuose ar įstatymų rinkiniuose tokio išsamaus ir pažangaus aplinkosaugos, medžioklės normų rinkinio neaptinkama (Valikonytė, *et al.*, 2001, p. 329).

Tarpukariu, nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpiu, 1919 m. buvo įkurta Gamtos tyrimo stotis, o 1921 m. Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerija bei Miškų

departamentas. Tačiau šių institucijų funkcijos buvo siejamos su gamtos išteklių naudojimu ir apsauga, o ne aplinkos apsauga, kaip mes ją suvokiame šiandien. Žemės ūkio ir valstybės turtų ministerijoje nebuvo specializuoto gamtosaugos padalinio, jam buvo priskirtos medžioklės valdymo, žuvų išteklių apsaugos, valstybinių vandenų priežiūros ir eksploatavimo uždaviniai bei durpynų išteklių valdymas (Mierauskas, 2018, p. 315).

Sovietinės okupacijos laikotarpiu gamtos apsaugai nebuvo telkiamas didelis dėmesys. Dėl šaltojo karo nelegalių branduolinių bandymų ir Sovietinės valdžios politikos aplinkos apsauga buvo antraeilis prioritetas. 1961 m. Baudžiamajame įstatyme įtvirtintas tik vienas straipsnis⁵, kuris numatė baudžiamąją atsakomybę už gamtos apsaugos įstatymų pažeidimus: jeigu pažeidimas aplinkai padarytas pakartotinai arba sukėlė žymią žalą, kaltininkas galėjo būti nubaustas iki 2 metų laisvės atėmimo bausme arba iki vienerių metų pataisos darbų.

⁵ 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis Kodeksas. 245 straipsnis. Gamtos apsaugos įstatymų pažeidimas. Gamtos apsaugos įstatymų pažeidimas, jeigu tai padaryta po to, kai kaltininkui paskirta administracinė nuobauda už tokią pat pažaidą, arba jeigu tai sukėlė žymią žalą, – baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų arba pataisos darbais iki vienerių metų.

2. NUSIKALSTAMOS VEIKOS APLINKAI

2.1. Nusikalstamos veikos aplinkai, numatytos BK, ir jų registruoti rodikliai

Užteršus aplinką ar kitaip pažeidus aplinkos apsaugos teisės normas, sprendžiamas teisinės atsakomybės klausimas. Atsižvelgiant į tai, koks aplinkosaugos pažeidimas buvo padarytas, fiziniams ir juridiniams asmenims gali kilti administracinė arba baudžiamoji atsakomybė. Žalos atlyginimo santykiai paprastai atsiranda kartu su viena iš atsakomybės rūšių, kadangi ji dažniausiai yra neišvengiama aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo pasekmė. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020).

BK nusikalstamos veikos aplinkai numatytos XXXVIII skyriuje pavadinimu Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai. Pirminiame 2000 m. BK nusikaltimų aplinkai sąrašą sudarė 5 straipsniai: Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimas (270 straipsnis), Saugomų teritorijų ar saugomų gamtos objektų sunaikinimas ar suniokojimas (271 straipsnis), Neteisėtas medžiojimas ar žvejojimas (272 straipsnis), Neteisėtas miško kirtimas ar pelkių naikinimas (273 straipsnis) ir Neteisėtas augalų rinkimas ar naikinimas (274 straipsnis). Įgyvendinant įvairius Europos Sąjungos bei tarptautinės teisės įsipareigojimus, kodeksas buvo papildytas dar 6 straipsniais ir šiuo metu nusikalstamų veikų aplinkai sistemą sudaro 10 straipsnių (270, 270¹, 270², 270³, 270⁴, 271, 271¹, 272, 273, 274). 277¹ straipsnyje pateiktas sąvokų išaiškinimas. Deja, šios nusikalstamos veikos pasižymi dideliu latentišku, kai kurių nusikalstamų veikų registruojama itin mažai, o kai kurių straipsnių pažeidimų neregistruota išvis. Pavyzdžiui, per 21 metų laikotarpį (nuo 2004 iki 2024 m. imtinai), neregistruota nei vieno BK 270¹ (**Neteisėtas disponavimas ozono sluoksniį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais**) pažeidimo, nė vieno 270³ straipsnio (**Jūros teršimas iš laivų**) pažeidimo, nė vieno 274 straipsnio (**Neteisėtas saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimas, naikinimas, realizavimas ar kitoks disponavimas jais**) pažeidimo, taip pat nė vieno 270⁴ straipsnio (**Atliekų išmetimas į aplinką**) pažeidimo. 4 BK 271¹ straipsnio (**Statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas**) pažeidimai, ir 6 BK 270² straipsnio (**Neteisėtas atliekų gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną**) pažeidimo atvejai.

Darbo prieduose pateikiami BK 270, 271, 272, ir 273 straipsnių pažeidimų registravimo atvejai 2004 – 2024 m. laikotarpiu.

2.2. Nusikaltimai aplinkai numatyti užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Kaimyninės Latvijos baudžiamajame kodekse numatyti iš esmės tie patys nusikaltimai kaip ir BK, beveik visuose straipsniuose numatytas didelės žalos kilimo gamtai kriterijus, tik nusikaltimai aplinkai išskaidyti į daugiau straipsnių, kuriais pažeidžiami atskiri gamtos komponentai. BK numatyta 10 nusikaltimų aplinkai sudėčių, o Latvijos baudžiamajame kodekse – 21. Pavyzdžiui, Latvijos baudžiamajame kodekse neteisėta medžioklė, neteisėta žvejyba, neteisėtų žvejybos priemonių naudojimas, neteisėtas laukinės gyvūnijos išteklių naudojimas ir naikinimas, neteisėtas jūros išteklių naudojimas, jūros tarša išskirtas į atskirus straipsnius (97 straipsnis. Jūros gamtos išteklių naudojimo nuostatų pažeidimas; 110 straipsnis. Savavališka žvejyba ir vandens gyvūnų įsigijimas; 111 straipsnis. Neteisėta elektros žūklės įrangos gamyba, įsigijimas, laikymas, pardavimas, gabenimas ir siuntimas; 112 straipsnis. Neteisėta medžioklė; 113 straipsnis. Sprogdinimas ir kiti veiksmai, padaryti pažeidžiant gyvūnų apsaugos nuostatas; 115 straipsnis. Specialiai saugomų gyvūnų ir augalų naikinimas ir žalojimas; 115¹ straipsnis. Prekybos nykstančių laukinių gyvūnų ir augalų rūšių egzemplioriais nuostatų pažeidimas; 101 straipsnis. Jūros tarša). Baudžiamojo įstatymo normos, nustatančios atsakomybę už atskiriems gamtos komponentas sukeltą žalą taip pat skirstomos pagal nusikaltimo dalyką. Oro, vandens ir aplinkos tarša išskaidoma į atskirus straipsnius: 100 straipsnis. Neleistinas pavojingų medžiagų laidojimas vandenyse ir žemės gelmėse; 102 straipsnis. Žemės, miškų ir vandenų tarša ir šiuokšlinimas; 103 straipsnis. Atmosferos oro tarša. Latvija turi identišką BK straipsnį, numatantį nusikalstamą veiką, susijusią su ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis, specialiai saugomų teritorijų niokojimu: 98¹ straipsnis. Neteisėta veikla, susijusi su ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis; 114 straipsnis. Specialiųjų apsaugos zonų naikinimas ir žalojimas). Latvijos BK veika, susijusi su neteisėtu radioaktyviųjų medžiagų disponavimu, numatyta nusikaltimų aplinkai skyriuje (98 straipsnis. Radioaktyviųjų ir cheminių medžiagų apyvartos nuostatų pažeidimas), o Lietuvos BK ši veika numatyta XXXVI skyriuje, nustatančiame nusikalstamas veikas, susijusias su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga. Latvijos BK yra įtvirtinti net 3 straipsniai, susiję su miškų apsauga – 107 straipsnis. Miško padegimas; 108 straipsnis. Miško naikinimas ir žalojimas dėl neatsargumo; 109 straipsnis. Savavališkas medžių kirtimas ir žalojimas. Taip pat Latvijos BK 96 straipsnyje numatytas žemės ar jos gelmių, vandenų ir miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų pažeidimas; 99

straipsnyje atliekų tvarkymo nuostatų pažeidimas; 104 straipsnyje – įrenginių be valymo konstrukcijų eksploatavimas; 104¹ straipsnyje – neteisėtas objektų eksploatavimas; 105 straipsnyje. aplinkos taršos likvidavimo priemonių nesiėmimas. Taip pat Latvijos BK 106 straipsnyje kriminalizuotas duomenų apie aplinkos taršą slėpimas, ko nėra mūsų nacionaliniame BK.

Vokietijos baudžiamajame kodekse nusikaltimai aplinkai numatyti 29 skyriuje. Nusikaltimai taip pat kaip ir Latvijos BK į straipsnius skirstomi pagal dalyką – atskirus gamtos komponentus: 324 straipsnis. Vandens tarša; 324 a). Dirvožemio tarša; 325 straipsnis. Oro tarša. 325 a) straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už triukšmo, vibracijos, jonizuojančios spinduliuotės sukėlimą, 326 straipsnis nustato atsakomybę už neteisėtą atliekų šalinimą ir vežimą per Vokietijos Federacijos sieną, 327 straipsnis – už neteisėtą objektų eksploatavimą; 328 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą radioaktyviųjų ir pavojingų medžiagų ir prekių tvarkymą. Kaip ir mūsų BK, 329 straipsnyje numatyta saugomų teritorijų apsauga, pelkių sausinimo uždraudimas, miškų kirtimo draudimas, neteisėtas medžiojimas, kiaušinių sunaikinimas, saugomų augalų naikinimas, 330 a) straipsnyje – sunkaus pavojaus sukėlimas išskiriant nuodus. Įdomu tai, kad Vokietijos BK skyriuje, kuriame uždraudžiamos aplinkai žalingos veikos, yra atskiras straipsnis, kuriame pateikiama atsakomybė už nusikaltimus aplinkai sunkinančios aplinkybės, kurias nustačius, gresia bausmė nuo 6 mėnesių iki 10 metų laisvės atėmimo. Šios sunkinančios aplinkybės yra:

- a) jei žalos, padarytos dirvožemiui, vandens telkiniui ar saugomai teritorijai neįmanoma pašalinti, arba tam reikalingos ypatingai didelės lėšos arba kai žalai pašalinti reikalingas ilgas laiko tarpas;
- b) aplinkai padaryta žala sukėlė viešo vandens tiekimo trikdžius;
- c) visiškai sunaikinama gyvūnų ar augalų populiacija, ar griežtai saugomos rūšys;
- d) veika buvo padaryta komerciniais tikslais.

Jeigu asmens veika aplinkai sukėlė kito žmogaus mirtį – gali būti baudžiama laisvės atėmimo bausme nuo 1 iki 10 metų.

Kanados baudžiamajame kodekse kitaip nei mūsų BK yra pateikiama aplinkos (angl. *environment*) sąvoka, kuri iš esmės atitinka ir Aplinkos apsaugos įstatyme įtvirtintą aplinkos apibrėžimą. Į ją įeina:

- a) oras, žemė ir vanduo;
- b) visi atmosferos sluoksniai;

- c) visos organinės ir neorganinės medžiagos ir gyvi organizmai;
- d) sąveikaujančios gamtinės sistemos, apimančios a–c punktuose nurodytus komponentus.

Tačiau nusikaltimų aplinkai kriminalizavimas, palyginus su mūsų BK ar kaimyninės Latvijos kodeksu – skurdokas. Pavyzdžiui yra įtvirtintas tik vienas straipsnis, susijęs su gamtos apsauga, nustatantis baudžiamąją atsakomybę už branduolinių ir radioaktyvių medžiagų, kurios yra kenksmingos aplinkai neteisėtą gaminimą, naudojimą, perdavimą, keitimąsi, importą, eksportą. Už šį nusikaltimą gresia laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Kitaip nei kontinentinės teisės tradicijos šalyse, Kanados baudžiamajame kodekse įtvirtintas tik vienas straipsnis, susijęs su nusikalstama veika aplinkai, o kitos veikos yra reglamentuojamos federaliniais įstatymais. Paminėtini du įstatymai – tai Kanados aplinkos apsaugos įstatymas, kuris reglamentuoja toksiškų medžiagų ir pavojingų atliekų tvarkymą bei kontrolę ir Žuvininkystės įstatymas, kuris draudžia bet kokią veiklą, kuri kenkia žuvų buveinėms, draudžia į vandenį leisti bet kokias medžiagas, kurios būtų kenksmingos vandenyse gyvenantiems organizmams. Pagal Aplinkos apsaugos įstatymą už sunkiausius pažeidimus gali būti skiriama laisvės atėmimo bausmė iki trejų metų, bauda iki 1 000 000 USD už kiekvieną nusikaltimo tęsimo dieną. Be to, pažeidėjas gali būti įpareigotas sumokėti užterštos vietos valymo išlaidas arba prarasti pelną, gautą iš nusikaltimo.

Ketinių stoti į Europos Sąjungą turinčios Moldovos baudžiamajame kodekse numatytas iš esmės identiškas Lietuvos BK 13 nusikaltimų aplinkai sąrašas. Nusikalstamos veikos aplinkai kaip ir Latvijoje ar Vokietijoje skirstomos taip pat pagal dalyką: dirvožemio tarša (227 straipsnis), vandens tarša (229 straipsnis), oro tarša (230 straipsnis). Kaip ir Latvijos BK įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už duomenų apie aplinkos taršą slėpimą (225 straipsnis), ir papildomai už įsipareigojimų pašalinti ekologinius padarinius nevykdymą (226 straipsnis), ko nėra šiame darbe aptartuose užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose. Moldovos baudžiamajame įstatyme taip pat naudojamos didelės žalos, didelio masto sąvokos, tačiau kai kuriuose straipsniuose detalizuojama kam tiksliai turėtų būti padaroma žala, kaip esminė sąlyga baudžiamajai atsakomybei kilti: pavyzdžiui, 223 straipsnis. Aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimas: asmenys atsako už aplinkosaugos reikalavimų pažeidimus projektuojant, įrengiant, statant pramonės, žemės ūkio, mokslo statybos ar kitus projektus jei tokie pažeidimai sukėlė: a) reikšmingą radiacijos lygio padidėjimą; b) žalą gyventojų sveikatai; c) masinę gyvūnų mirtį; d) kitų sunkių pasekmių. Asmuo atsako už įsipareigojimo pašalinti ekologines pasekmes nevykdymą, jeigu padaryta žala sukėlė: a) masines žmonių infekcijas; b)

masines gyvūnų mirtis; c) asmens mirtį; d) kitas sunkias pasekmes ir panašiai. Taip pat nustatytas Radioaktyviųjų, bakteriologinių ar apyvartos taisyklių pažeidimas (224 straipsnis); Žemės gelmių apsaugos reikalavimų pažeidimas (228 straipsnis); Neteisėtas miško augalijos kirtimas (231 straipsnis); Miškų naikinimas arba žalojimas (232 straipsnis); Neteisėta medžioklė (233 straipsnis); Neteisėta žvejyba, medžioklė ar kitoks vandenų naudojimas (234 straipsnis); Valstybės saugomų gamtos teritorijų apsaugos režimo pažeidimas (235 straipsnis).

3. NUSIKALTIMAI IR BAUDŽIAMIEJI NUSIŽENGIMAI APLINKAI NUMATYTI BK

3.1. 270 straipsnio analizė

Nusikaltimų aplinkai kontekste daugiausia būtų BK 270 straipsnio pažeidimų. Per 21 metus registruota 556 veikos (žr. *1 paveikslą*), beje Informatikos ryšių departamento duomenimis – 55 proc. ikiteisminių tyrimų nutraukti. Pagal BK 270 straipsnio 1 dalį atsako tas, kas pažeidė teisės aktų nustatytas aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo, arba statinių, kuriuose naudojamos ar saugomos pavojingos medžiagos arba kuriuose yra potencialiai pavojingų įrenginių ar atliekami potencialiai pavojingi darbai, priežiūros ar naudojimo taisyklės, jeigu tai sukėlė pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba dėl to galėjo būti padaryta didelės žalos orui, žemei, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams arba atsirasti kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų. Iki 2024 m. sausio 1 d. ne visi Aplinkos apsaugos įstatyme vardijami aplinkos elementai pateko į BK 270 straipsnyje dėstomą nusikalstamos veikos sudėtį, tai sudarė teisines prielaidas nepagrįstai išvengti baudžiamosios atsakomybės už padarytą žalą tam tikriems aplinkos elementams (o tiksliau – kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ir antropogeniniams komponentams), todėl įstatymas buvo papildytas tokiu aplinkos komponentų sąrašu, koks pateikiamas Aplinkos apsaugos įstatyme. Šio straipsnio dispozicija yra blanketinė, todėl baudžiamoji atsakomybė už šio straipsnio pažeidimą kyla pažeidus kitus, su aplinkos apsauga susijusius įstatymus ir poįstatyminius aktus. Šios nusikalstamos veikos objektas yra aplinkos saugojimo pagrindai, o dalykas – Lietuvos Respublikos teritorijoje esanti aplinka ir Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančios gamtos ištekliai (Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992). Kaip jau minėta anksčiau – aplinką valstybei bei visuomenei kyla

pareiga saugoti nuo neigiamo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio poveikio, dėl kurio sukeliamas pavojus žmogaus gyvybei ar sveikatai, ar gali būti padaryta didelė žala atskiriems aplinkos komponentams. Objektyviai ši veika pasireiškia teisės aktu, kuriuose reguliuojama ūkinė veikla ar jų nustatytų taisyklių pažeidimu, jeigu šių teisės aktų pažeidimai sukėlė pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai, arba dėl to galėjo būti padaryta didelė žala atskiriems aplinkos komponentams. BK 270 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji, baudžiamajai atsakomybei kilti būtina sąlyga – šiame straipsnyje nustatytų padarinių atsiradimas. Pagal BK 270 straipsnio 1 dalį padariniai gali pasireikšti: 1) pavojaus daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai sukėlimu; 2) didelės žalos gyvūnijai, augalijai padarymo ar 3) kitų sunkių padarinių aplinkai atsiradimo grėsme. Padariniais šiuo atveju laikoma ne nusikalstamos veikos nulemta žala, o būtent tokios žalos grėsmė aplinkos komponentams, kuri BK 270 straipsnio 1 dalies prasme yra laikoma padariniu. Jeigu tokios grėsmės neatsiranda, tai asmeniui už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimus gali kilti administracinė atsakomybė. Subjektu gali būti pakaltinamas, 16 metų amžiaus sulaukęs asmuo, taip pat ir juridinis asmuo. Kaltės forma – tyčia ir neatsargumas.

Kaip matyti, šio straipsnio dispozicijoje įtvirtinti vertinamieji nusikalstamos veikos požymiai (Veršekys, 2013, p. 44) Teismų praktikoje ir baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio turinys vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju (lot. *ad hoc*). Teismas, nagrinėdamas bylą su vertinamuoju požymiu, visų pirma turi išaiškinti tokio požymio turinį, po to įvertinti jį konkrečių faktinių bylos aplinkybių kontekste: pavyzdžiui, teismas turi nurodyti, kokių įstatymuose ar poįstatyminiuose aktuose nustatytų taisyklių pažeidimai buvo padaryti bei įvertinti, kokios gyvūnijos ar augalijos rūšiai ar kokiems kitiems gamtos komponentams ar jų daliai atsirado grėsmė, gresiančios žalos aplinkai pobūdį, mastą ir pavojingumą, nukentėjusiojo gamtos išteklių atkūrimo galimybes, žalos dydžio piniginę išraišką ir kitas aplinkybes.

Šiame straipsnyje esančios nusikalstamų veikų sudėtys sukonstruotos taip, kad nustatytas baudžiamumas už visų aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimus. Aplinkos apsaugos įstatymo 4 straipsnyje įtvirtini aplinkos apsaugos principai: 1) aplinkos apsauga yra visos valstybės ir kiekvieno gyventojo rūpestis, bei pareiga, 2) aplinkos apsaugos politika ir praktika turi būti nukreipta į aplinkos kokybės gerinimą, 3) gamtos išteklių naudotojai turi būti skatinami sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, 4) gamybos ekologizacija, 5) kompleksinis ir racionalus gamtos išteklių naudojimas. Taip pat įtvirtinta piliečių, užsienio valstybių piliečių ir juridinių asmenų pareiga saugoti ir tausoti aplinką ir nepažeisti gamtos išteklių naudotojų

teisių ir interesų. Pagal šį įstatymą gamtos išteklių naudotojai privalo: 1) savo lėšomis įvertinti ūkinės veiklos galimą poveikį aplinkai; 2) racionaliai ir taupiai naudoti gamtos išteklius, nepažeisti aplinkos apsaugos reikalavimų; 3) įgyvendinti priemones, naikinančias arba mažinančias neigiamą poveikį aplinkai; 4) paaiškėjus, kad aplinkai gresia pavojus, imtis priemonių, kad būtų jo išvengta, o atsiradus žalingiems padariniams, neatidėliodami juos pašalinti ir informuoti atitinkamus aplinkos apsaugos pareigūnus bei institucijas; 5) nepažeisti kitų gamtos išteklių naudotojų teisių bei teisėtų interesų; 6) neteisėta veika padarę žalos aplinkai padarytąją žalą atlyginti; 7) vykdyti teisėtus įgaliotų aplinkos apsaugos institucijų bei jų pareigūnų reikalavimus. Prieš pradėdami eksploatuoti ūkinės veiklos objektą ir vykdyti ūkinę veiklą, asmenys privalo įstatymų nustatytais atvejais gauti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą⁶, arba atitinkamai pagal ūkinės veiklos pobūdį taršos leidimą⁷ ar kitą leidimą arba įrenginį įregistruoti. Taip pat įtvirtinta pareiga asmenims, eksploatuojantiems ūkinės veiklos objektą, kurio veikla susijusi su kenksmingu poveikiu aplinkai, savo lėšomis stebėti aplinkos teršimo laipsnį, teršimo poveikį aplinkai, užtikrinti informacijos apie tai viešumą ir sudaryti sąlygas teršimo kontrolei. Asmenys, eksploatuodami ūkinės veiklos objektą, privalo nustatyta tvarka vykdyti gamtos išteklių naudojimo ir į aplinką išmetamų teršalų apskaitą, o eksploatuojantys ūkinės veiklos objektą ar vykdantys ūkinę veiklą, kai nereikalingas leidimas, privalo laikytis tokiems objektams eksploatuoti ir ūkinei veiklai vykdyti nustatytų aplinkos apsaugos normatyvų ir standartų. Šio įstatymo 32 straipsnis nustato, kad pripažįstama, kad žala aplinkai padaryta, jeigu yra tiesioginis ar netiesioginis neigiamas poveikis: 1) palaikomai ar siekiamai išlaikyti rūšių ar buveinių palankiai apsaugos būklei, taip pat biologinės įvairovės, miškų, kraštovaizdžio, saugomų teritorijų būklei; 2) paviršinio ir požeminio vandens ekologinei, cheminei, mikrobinei ir kiekybinei būklei ir (arba) ekologiniam pajėgumui, kaip tai apibūdinta Lietuvos Respublikos vandens įstatyme, taip pat jūros aplinkos būklei, kaip tai apibūdinta Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatyme; 3) žemei, kai teršalai pasklinda žemės

⁶ **Aplinkos apsaugos įstatymas. 1 straipsnio 23 punktas.** Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas – rašytinis dokumentas, kuriame, siekiant išvengti pramoninės veiklos sukeltos taršos, ją sumažinti ar pašalinti, nustatoma veiklos sąlygų sistema, apimanti poveikio aplinkos elementams kontrolę, ir kuriuo suteikiama teisė eksploatuoti visą įrenginį, kurą deginantį įrenginį, atliekų deginimo įrenginį, bendro atliekų deginimo įrenginį, atitinkantį aplinkos ministro patvirtintose Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklėse nustatytus kriterijus, arba aplinkos ministro nustatyta tvarka tokio įrenginio dalį ar kelis tokius įrenginius ar jų dalis.

⁷ **Aplinkos apsaugos įstatymas. 1 straipsnio 24 punktas.** Taršos leidimas – rašytinis dokumentas, kuriuo suteikiama teisė eksploatuoti visą įrenginį, atitinkantį aplinkos ministro patvirtintose Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklėse nustatytus kriterijus, arba aplinkos ministro nustatyta tvarka tokio įrenginio dalį ar kelis tokius įrenginius ar jų dalis, kuriems netaikomas reikalavimas turėti šio straipsnio 23 punkte nurodytą leidimą, ir kuriame nustatomos įrenginio eksploatavimo aplinkos apsaugos sąlygos;

paviršiuje, įterpiami į žemę ar po ja (į žemės gelmes); 4) kitiems aplinkos elementams ar kitoms jų funkcijoms. Pagal šio įstatymo 34 straipsnio nuostatas, asmenys, pažeidę aplinkos apsaugos reikalavimus, atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Ūkio subjektams taikoma griežtoji civilinė atsakomybė, neatsižvelgiant į jų kaltę, už bet kokią žalą aplinkai arba neišvengiamą (realią) žalą aplinkai grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos, išskyrus šiame įstatyme nustatytus atvejus. Civilinei atsakomybei už aplinkai padarytą žalą taikyti turi būti nustatytos trys civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis neteisėtų veiksmų bei žalos ryšys. Kai žala padaroma aplinkai, Aplinkos ministerijos ir kiti įstatymų įgalioti pareigūnai turi teisę pareikšti ieškinį dėl padarytos žalos aplinkai atlyginimo. Vykdamt ūkinę veiklą, turi būti įgyvendinti aplinkos apsaugos įstatymo, atliekų tvarkymo įstatymo, aplinkos oro apsaugos įstatymo, vandens įstatymo, geriamojo vandens įstatymo, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo, klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymo, visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo, triukšmo valdymo įstatymo techniniai, technologiniai reikalavimai. Taigi, šių įstatymų nuostatų pažeidimai, dėl kurių buvo sukeltas pavojus žmonių gyvybei ar sveikatai arba galėjo kilti reali žala, arba kilo didelė žala arba sunkūs padariniai bet kuriam iš aplinkos elementų, suponuoja baudžiamosios atsakomybės pagal 270 straipsnį prielaidas.

Pažymėtina, kad BK 270 straipsnio 1 dalyje numatyto nusikaltimo sudėtis yra kiek neįprasta, nes padariniais laikoma ne nusikalstamos veikos nulemta žala, o tokios žalos grėsmė. Kiekvienu atveju padariniai ar jų grėsmė yra vertinami individualiai, o tai gali lemti skirtingą interpretavimą, nes sunku nustatyti ir pamatuoti konkretų pavojų ar riziką dėl žalos atsiradimo aplinkai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014). Jeigu tokios grėsmės neatsiranda, vadinasi, veika nesiekia tokio pavojingumo laipsnio, dėl kurio įstatymų pažeidėjui turėtų kilti baudžiamoji atsakomybė. Kvalifikuojant veiką pagal BK 270 straipsnio 1 dalį būtina nustatyti, kad dėl nusikalstamos veikos, atsiradus pavojui daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai arba didelės žalos gyvūnijai, augalijai ar kitų sunkių padarinių aplinkai, grėsmė buvo reali (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023). Pažymėtina, kad ir grėsmės (BK 270 straipsnio 1 dalis), ir realios žalos padarymo (BK 270 straipsnio 2 dalis) atvejais žalos dydis apskaičiuojamas pinigine išraiška. Todėl teismas, taikydamas baudžiamąją atsakomybę pagal BK 270 straipsnį, turi įvertinti, ar apskaičiuota suma susijusi su grėsme, ar su jau padaryta žala⁸ ir

⁸ Reikėtų paminėti, jog 2010 m. Generalinė prokuratūra inicijavo šio įstatymo pakeitimą, nurodydama, jog aiškiai neapibrėžtos didelės ir kitų sunkių padarinių aplinkai nustatymo metodikos ir tikslios piniginės

atitinkamai taikyti arba BK 270 straipsnio pirmąją arba antrąją dalį. Realios žalos grėsmės aplinkai, jos pobūdis ir dydis gali būti nustatyti tik remiantis kvalifikuoto specialisto išvadomis. Kilusią grėsmę aplinkai nepakanka vien tik preziumuoti, o būtina ją įrodyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014). Tai reiškia, kad nuosprendžio motyvuojamojoje dalyje neužtenka nurodyti, jog galėjo kilti reali grėsmė, o reikia detalizuoti, koks buvo konkretus pavojus kaip reali grėsmė aplinkai arba pakankama tikimybė, kad artimoje ateityje bus padaryta žala. Taip pat svarbu įvertinti pažeidimo intensyvumą, bei konstatuoti ne tik žalos grėsmę, bet ir grėsmės dydį, kuris yra vienas iš lemiančių kriterijų administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo kontekste. Teismams nagrinėjant bylas dėl BK 270 straipsnio 1 dalies pažeidimo, kyla pareiga motyvuotai pagrįsti, kodėl asmeniui taikoma baudžiamoji, o ne administracinė atsakomybė, taip pat svarbu vadovautis protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatomis. Štai vienoje Aukščiausiojo Teismo nutartyje net suabejota dėl BK 270 straipsnio 1 – osios dalies įtvirtinimo BK būtinumo – teisėjų kolegija pabrėžė, kad 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę, nereikalauja tokio plataus kriminalizavimo ir baudimo vien tik už pavojaus aplinkai atsiradimo galimybę. Manytina, kad tik pavojaus sukėlimo prielaidos akivaizdžiai nepakanka, siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014).

Vienoje kasacinio teismo nutartyje teisėjų kolegija analizuodama administracinės ir baudžiamosios atsakomybės kilimo ribą pažymėjo, kad kiekvienas aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimas iš esmės gali sukelti pavojų, tačiau realiai nesukelia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015). Tai reiškia, kad, pavyzdžiui, teršalų išmetimas į gamtinę aplinką įvardijamas kaip gamtinio elemento užteršimas, bet tai savaime nereiškia žalos gamtai ar grėsmės jai kilti fakto nustatymo. Taigi, tai iš esmės yra pagrindinė problema tiek ikiteisminio tyrimo institucijoms, tiek teismams, nes būtent šios veikos grėsmės požymis sukelia problemą atribojant baudžiamąją atsakomybę nuo administracinės, taip pat baudžiamojo persekiojimo institucijoms tenka tokios grėsmės realumo įrodinėjimo našta, ką bekalbėti apie skirtingą grėsmės interpretavimą. Matyt, dėl būtent šio vertinamojo požymio, kuris

išraiškos nebuvimas baudžiamajame įstatyme sąlygoja tiek ikiteisminio tyrimo institucijų, tiek teisėjų darbo sunkumus, todėl kyla problema asmenis už šios nusikalstamos veikos padarymą patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Deja, į šią Generalinės Prokuratūros pastabą nebuvo atsižvelgta ir atitinkami pakeitimai 277¹ straipsnyje, kuriame pateiktas sąvokų išaiškinimas, nebuvo padaryti. Prezidentas 2021 m. ir aplinkos ministras 2023 m. įregistravo 270 ir 277¹ pakeitimo įstatymų projektus.

yra ne reali žala, o grėsmė tokiai žalai kilti – procesai pasibaigia ikiteisminio tyrimo nutraukimais, o jeigu byla pasiekia teismą, aukštesnės instancijos teismai naikina apkaltinamuosius nuosprendžius.

Štai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartyje Nr. 2K-7-57-489/2020 buvo nagrinėjami administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus aplinkai attribojimo klausimai. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad, nuo 2012 m. sausio 1 d. pakeitus BK 270 straipsnį ir padidinus baudžiamajai atsakomybei pagal šį straipsnį būtiną pavojingų padarinių laipsnį, o tiksliau, dekriminalizavus nusikalstamą veiką, kuria aplinkai sukeliama nedidelė žala ar nesunkūs padariniai, dar aktualesnis tapo tinkamas administracinės ir baudžiamosios atsakomybės attribojimas. Šioje baudžiamojoje byloje kaltinamasis pirmosios instancijos teismo buvo išteisintas, o apeliacinės instancijos nuteistas, už tai, kad pažeidė teisės aktų nustatytas gamtos išteklių naudojimo taisyklės ir transformavo pelkes į vandenį. Jis, ruošdamas žemės sklypą apgyvendinimui, iškasė nepratekamus paviršinio vandens telkinius – kūdrą ir griovį, susisiekiiančius su ežeru, taip pat mechaniškai išardė natūralios pelkės augalinę dangą ir ją sunaikino, taip pažeisdamas Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu patvirtintų Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų punktus ir aplinkos ministro, ir žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinto Dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių įrengimo ir priežiūros aplinkosaugos reikalavimų aprašo taisyklės, dėl to buvo padaryta 113 245,04 Eur. žala gamtai. Anot teisėjų kolegijos, vertinant, ar aplinkai buvo padaryta didelė žala svarbu ir tai, kad pagal aplinkos ministro patvirtintą metodiką⁹ apskaičiuotas materialinių nuostolių dydis negali būti vienintelis ir didelę žalą lemiantis kriterijus. Būtinai BK 270 straipsnio 2 dalyje nustatyto apysunkio nusikaltimo objektyviosios pusės elementas yra realūs padariniai, kas suponuoja ne tik realios žalos įvertinimą, bet ir būtinybę nustatyti konkretų aplinkos komponentą, kuriam žala padaryta. Didelė žala padaroma tuomet, kai valstybės specialiai saugomas objektas visiškai sunaikinamas arba smarkiai apgadinamas, arba jam padaroma didelių materialinių nuostolių. Taip pat kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamosios atsakomybės kilimo, bei jos attribojimo nuo administracinės atsakomybės klausimui, krūvį turi ir tai, kokios galios teisės aktas buvo pažeistas – įstatymas, ar poįstatyminis teisės aktas, bei ar jo pažeidimas šiurkštus. Šiuo atveju A. P. ūkinę veiklą pelkėje riboja ne įstatymu nustatyti apribojimai, o Vyriausybės nutarimu ir žemės ūkio ministro įsakymu nustatytos taisyklės. Teismas konstatavo, kad už tokius veiksmus būtent administracinės atsakomybės taikymas A. P. būtų proporcinga

⁹ Žalos aplinkai, sunaikinus ar sužalojus gamtinius kraštovaizdžio kompleksus ir objektus, skaičiavimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. kovo 12 d. įsakymu Nr. D1-269

teisinė priemonė. Toks Aukščiausiojo Teismo verdiktas kritikuotinas, nes būtent visos žalos gamtai skaičiavimo metodikos yra tvirtinamos aplinkos ministro įsakymu, o ne įstatymu. Manytina, kad toks žalos gamtai apskaičiavimo metodikų įtvirtinimas poįstatyminiu aktu yra logiškas, nes poįstatyminio akto keitimo procedūra ir žalos gamtai įvertinimo konkrečiomis sumomis keitimas atsižvelgiant į infliaciją yra daug lengvesnis, nei įstatymo pakeitimas. Kita vertus, pagal tokį Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą, lieka neaišku, kas būtent, jeigu ne didelių materialinių nuostolių dydis gamtai (kaip šiuo konkrečiu atveju – 113 245,04 Eur.) yra kriterijus nustatyti, kad aplinkai buvo padaryta didelė žala.

Lietuvos teismų praktikoje pakankamai didelės piniginės išraiškos žalos aplinkai padarymas nėra siejamas su didelės grėsmės kilimu ar didelės žalos gamtai padarymu. Teismai nurodo, esą žala gamtai yra specifinė žalos rūšis, kuri negali būti priskiriama nei prie turtinės, nei prie neturtinės žalos, o įtakos turi aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo pobūdis, žalos ekosistemai pobūdis ir dydis, gamtos objektų, kuriems buvo padaryta žala, vertingumas, žalos mastas, galimybė atkurti tai, kas buvo suniokota, sužalota. Tai reiškia, kad piniginę žalos išraišką reikia įvertinti ir padarinių prasme – kokia žala augmenijai, gyvūnijai ir kitiems gamtos komponentams buvo padaryta. Sprendžiant klausimą, ar yra padaryta žala aplinkai, būtina nustatyti vieną iš šių elementų: 1) neigiamą gamtos elementų pokytį arba 2) šių elementų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms, pablogėjimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010). Tokios pat nuomonės laikosi ir ES Teisingumo Teismas toliau – ESTT). ESTT sprendime byloje Bosphorus Queen Shipping Ltd Corp. prieš Rajavartiolaitos yra nurodęs, kad nereikėtų pamiršti, jog „tarša“ ir „žala“ yra dvi skirtingos sąvokos. Atsižvelgiant į aplinkybes, didelis užteršimas gali (arba ne) padaryti didelę žalą (kelti grėsmę dėl tokios žalos padarymo) konkrečioms interesams ir objektams. Kitaip tariant, ryšys tarp šių aspektų nėra savaiminis, jis turi būti nustatytas ir įrodytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 30 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-17-303/2023). Štai Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartyje, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023 teisėjų kolegija nusprendė, kad asmuo pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo teisingai buvo išteisintas dėl nusikalstamos veikos, numatytos BK 270 straipsnio 1 – oje dalyje, nes teismo nuomone, 197 494 Eur. materialinė žala augalijai ir aplinkai nebūtinai suponuoja baudžiamosios atsakomybės kilimą. Anot teisėjų kolegijos – svarbu įvertinti ne tik materialinę žalos išraišką, bet ir jos turinį. Vien tai, kad gamtai buvo padaryta beveik 200 tūkstančių Eur. žala savaime nereiškia, kad dėl to kilo grėsmė (išnykti, sumenkėti) kokiai

nors gyvūnijos ar augalijos rūšiai ar kokiems nors konkretiems vertingiems gamtos objektams, o iškirsti želdiniai yra tiek vertingi, kad jų nelikus kyla grėsmė ekosistemai, taip pat ar iškirstų želdinių mastas, jų vertingumas yra tokie, jog želdinių atkūrimas ateityje neįmanomas ir tai kelia grėsmę aplinkai. Be to, vien faktas, kad iškirstas miškas augo aerodromų, bendro naudojimo, kurortų apsaugos zonose, savaime nesuponuoja išvados, jog juos iškirtus galėjo kilti didelės žalos pavojus aplinkai. Toks Aukščiausiojo Teismo verdiktas galėtų būti kritikuojamas, nes grėsmės kilimą, iškirtus medžius, siejo tik su augalijos ar gyvūnijos rūšių išnykimu, tačiau teismai nevertino iškirstų želdinių amžiaus, jų atkūrimo laiko, sukeltos žalos žmogui, turint omenyje pasaulinio klimato atšilimo kontekstą ir anglies dioksido kiekio didėjimą atmosferoje. Baudžiamoji atsakomybė už BK 270 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą veiką kyla dėl grėsmės sukėlimo, o ne realios žalos padarymo. Grėsmė, kaip įtvirtinta direktyvoje 2004/35/EB – tai pakankama tikimybė, kad artimoje ateityje bus padaryta žala aplinkai gali kilti ir ateityje. Taigi grėsmė turėtų būti suprantama, kaip ne reali žala konkrečiu metu, o tokios žalos kilimo rizika ateityje arba pakankama tikimybė tokiai žalai kilti.

Kalbant apie kvalifikuotą šios nusikalstamos veikos sudėtį (BK 270 straipsnio 2 – ają dalį) reikia pabrėžti, kad baudžiamoji atsakomybė kyla dėl jau realiai padarytos žalos, tad teismams kvalifikuojant veiką pagal BK 270 straipsnio 2 – ają dalį problemų kyla kur kas mažiau. Kaip jau minėta anksčiau, 270 straipsnio 2 – osios dalies kvalifikavimas susijęs ne su grėsmės realumu, o su jau padaryta žala arba nusikalstamos veikos darymo sistemiškumu. Atsakomybė už 270 straipsnio 2 – oje dalyje numatytą nusikalstamą veiką kyla šiurkščiai pažeidus aplinkosaugos teisės aktų reikalavimus, pavyzdžiui, didelių kiekių statybinių ir pavojingų atliekų išpylimu į aplinką, dėl ko įprastai padaroma ypatinga žala ekosistemai. Tad nebekyla tokios didelės baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo dilemos, bei galimos grėsmės kilimo skirtingo interpretavimo problemų.

Didelės žalos aplinkai vertinamasis požymis atskleistas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartyje Nr. 2K-87-303/2023, kurioje teisėjų kolegija pripažįsta, kad asmenys pagrįstai nuteisti pagal BK 270 straipsnio 2 – ają dalį, kurioje numatyta kvalifikuotoji sudėtis, o būtent: nuteistieji, pažeisdami, taip pat ir sistemingai, teisės aktų nustatytas aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo taisykles, neteisėtai į aplinką išmetė 4,808 tonos chromo su rauginimo skysčiais ir atliekomis, kuris, viena vertus, dėl savo toksiškumo, kancerogeniškumo, neurotoksinių savybių ir pan. galėjo būti žmogaus kvėpavimo takų, širdies kraujagyslių sistemos sutrikimo, distrofijos, odų alerginių reakcijų priežastis, o patekęs į gruntą ir paviršinius vandenius – ūmiai toksiškas

(grunte pavojingas bestuburiams, graužikams, vandenyje – žuvims, dafnijoms ir kitiems bestuburiams); kita vertus, pasklidus chromui žemės paviršiuje ir po ja, aplinkai padaryta didelė – 240 555,18 Eur. dydžio žala. Dėl tokių nuteistųjų veiksmų buvo padarytas negrįžtamas neigiamas poveikis žemei, vandeniui, nes gamta natūraliomis sąlygomis, be žmogaus pagalbos, negali utilizuoti chromo, šiai cheminei medžiagai neturi jokio atsparumo ir regeneracijos galimybės.

Štai kasacinėje nutartyje Nr. 2K-169-689/2018 didelė žala aplinkai konstatuojama tokiais motyvais: 1) statybinės atliekos buvo išvežtos į tris skirtingas vietas; 2) aplinkai padarytų nuostolių materialinė išraiška yra 2 766 026 Lt; 3) nuteistųjų veiksmais aplinka statybinėmis atliekomis įžūliai buvo teršiama artimose miestui ir kitoms gyvenvietėms teritorijose; 4) statybinės atliekos buvo vežamos ir jomis teršiama aplinka itin dideliais kiekiais, šalia Neries upės buvo išverstos statybinės atliekos, kurių tūris – 1468,29 m³, teritorijoje, esančioje šalia Vilniaus, iškasta duobė, į kurią priversta statybinių atliekų, kurių tūris – 146,88 m³, ant žemės paviršiaus išpilta 12 sunkvežimio dydžio krūvų statybinių atliekų, sudarančių 106,8 m³); 5) statybinėmis atliekomis užteršti dideli žemės plotai; 6) žala aplinkai buvo daroma ne tik išpilant statybines atliekas tam neskirtose vietose, bet prieš tai naudojant sunkiasvorę statybinę techniką, nukasant natūralų paviršinį gruntą, iškasant žemės gelmių turinį, padarant itin dideles duobes, supilant atliekas ir jas užstumdant natūraliu gruntu, taip slepiant nusikalstamos veikos pėdsakus.

Taip pat ši nutartis svarbi tuo aspektu, kad įtvirtinta taisyklė, jog padarinių pašalinimas pagal padarinių likvidavimo planą nelaikoma savanoriška atgaila ir baudžiamosios atsakomybės nešalina: BK 270 straipsnio 2 dalyje numatyta nusikalstama veika yra baigta nuo to momento, kai kilo joje numatyti padariniai, nepriklausomai nuo to, kad vėliau šie padariniai buvo visiškai ar iš dalies pašalinti. Dėl to, baudžiamajai atsakomybei neturi reikšmės ta aplinkybė, kad, regiono aplinkos apsaugos pareigūnams nustačius aplinkos apsaugos teisės aktų pažeidimus ir pareikalavus parengti padarinių likvidavimo planą, kaltininkai atliekas sutvarkė. Anot Teismo, vien faktas, kad buvo parengtas ir vėliau įgyvendintas padarinių likvidavimo planas, suteikia pagrindą išvadai, kad aplinkai buvo sukelti padariniai, kuriuos buvo būtina likviduoti. Aplinkybė, kad aplinkai sukelti padariniai buvo šalinami po to, kai to pareikalavo aplinkos apsaugos departamento pareigūnai, rodo, kad statybinių atliekų išvežimas vertintinas kaip nesavanoriška aktyvi atgaila, kuri turi reikšmės sprendžiant civilinės atsakomybės, baudmės skyrimo, bet ne baudžiamosios atsakomybės klausimą. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-511/2018).

2024 m. sausio 1 d. BK 277¹ straipsnis buvo papildytas išaiškinimu, kad žala yra didelė, kai nustatoma, kad tam tikram aplinkos elementui padarytas reikšmingas neigiamas poveikis, kaip jis apibrėžiamas Aplinkos apsaugos įstatyme, arba bendra vienam ar keliems aplinkos elementams padarytos žalos, įvertintos pinigais, suma viršija 400 MGL. Toks žalos dydžio sumos nustatymo kriterijus yra būtinas, kadangi minėtas Aplinkos apsaugos įstatymo straipsnis nustato ne visų aplinkos elementų neigiamo poveikio reikšmingumo kriterijus, o tik žemės, vandens, saugomų rūšių ir jų buveinių. Todėl lieka neaptartas nesaugomoms rūšims, orui padarytos žalos reikšmingumas (Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 271(1) ir 277(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto). Taigi, pagal dabartinį reguliavimą, asmuo, padaręs 20 000 Eur. žalą būtų pripažintas kaltu pagal BK 270 straipsnį. Toks įstatymų leidėjo sprendimas sveikintinas, nes pateikta teismų praktika patvirtino, kad žalos masto apibrėžties klausimą paliekant spręsti išimtinai tik teismų praktikai, kėlė problemų dėl priimtų sprendimų teisinių kriterijų aiškumo ir teismų praktikos nuoseklumo. Kad 270 straipsnio 2 dalyje nustatyto didelės žalos aplinkai samprata buvo neaiški rodo ir tai, kad Europos Komisija 2016 metais buvo pradėjusi pažeidimo procedūrą prieš Lietuvą. Autorės nuomone, tokie Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai iki 2024 m. BK pakeitimų, jog 200 tūkstančių eurų žala iškertant medžius savaime nereiškia, kad gamtai buvo padaryta didelė žala, ar, kad apskaičiuotas materialinių nuostolių dydis negali būti vienintelis ir didelę žalą lemiantis kriterijus neatitinka valstybės aplinkosaugos politikos ir viešojo intereso. Juolab, kad pavyzdžiui, šiame darbe 3 skyriaus 8 poskyryje pateiktoje BK 272 straipsnio analizėje neteisėta žvejyba padaryta 25 526,25 Eur. žala pripažinta didele žala gamtai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020). Toks materialinių nuostolių ir žalos gamtai sąvokų atskyrimas ir laikymas netapačiomis prasilenkia su aplinkos apsaugos principais, bei suteikia pagrindą asmenims išvengti baudžiamosios atsakomybės, prieštarauja konstituciniam lygybės prieš įstatymą principui (Konstitucijos 29 straipsnis). Tad iki tol buvusio vertinamojo požymio – didelė žala – apibrėžimas 400 MGL dydžio suma, ateityje paliks mažiau interpretacijos teismams, taikant baudžiamąją atsakomybę pagal 270 straipsnio 1 –ąją ar 2 –ąją dalį, užtikrins *nullum crimen sine lege* principo veikimą.

3.2. 270¹ straipsnio analizė

Ozonas itin svarbus klimatą formuojantis atmosferos elementas. Didžioji dalis jo molekulių vidutinėse platumose pasiskirsčiusi 12 – 40 km aukštyje ir formuoja vadinamą

ozono sluoksnį. Nuo ozono sluoksnio priklauso optimalus žemės paviršiaus terminis režimas, tinkamas gyviesiems organizmams (Tretjakovas, 2012, p. 1). Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) nr. 1005/2009 skelbia, kad yra įrodymų, jog atmosferoje sumažėjo ozoną ardančių medžiagų kiekis ir pamažu ozono sluoksnis atsistato, tačiau ne taip greitai kaip yra tikimasi. Todėl dėl suplonėjusio ozono sluoksnio padidėjusi ultravioletinė spinduliuotė tebekelia reikšmingą pavojų sveikatai ir aplinkai. Tuo pat metu galimas didelis daugumos šių medžiagų poveikis visuotiniam atšilimui ir įtaka temperatūros didėjimui pasaulyje, ozono koncentracijos sumažėjimas gali sukelti rimtus sveikatos sutrikimus, pavyzdžiui, kataraktą, odos vėžį ir genetinius pakitimus bei susilpninti žmonių imuninę sistemą, ultravioletinės spinduliuotės patekimas į biosferą be ozono sluoksnio „filtro“ reikštų žūtį biologinei įvairovei ir žmogui (Tretjakovas, 2012, p. 30). Moksliniai tyrimai rodo, jog ozono sluoksnis plonėja, dažniau atsiranda ozono „skylės“, didėja pavojus gyviesiems organizmams būti pažeistiems žalinga ultravioletine spinduliuote. Pavyzdžiui, virš Antarkties 2008 m. rugsėjo mėnesį ozono „skylės“ plotas siekė daugiau kaip 27 mln. km² (palyginimui, Šiaurės Amerikos žemyno plotas yra maždaug 24,3 mln. km²) (Tretjakovas, 2012, p. 2). Gana ilgai buvo manoma, jog ozono sluoksnio plonėjimas būdingas tik virš Antarkties teritorijos, tačiau 1991 m. ozono sluoksnio skylės pastebėtos virš Vakarų Europos, Norvegijos šiaurėje, o 1992 m. ozono sluoksnio nykimo požymiai užregistruoti virš Lenkijos ir Latvijos. Tuo pat metu, Lietuvoje atliktų matavimų duomenimis, bendras ozono kiekis virš Lietuvos, lyginant su 1987 m. buvo sumažėjęs 30 proc., o tai jau kelia pavojų ilgiau saulėje būnančių žmonių sveikatai, kenkia daugeliui augalų ir gyvūnų. Akivaizdu, kad būtina stebėti ozono kiekio virš mūsų šalies kitimo tendencijas, įvertinti galimas pasekmes. Anot mokslininkų, pagrindiniai ozono sluoksnio mažėjimo veiksniai yra šie: saulės skleidžiama ultravioletinė spinduliuotė, cheminės reakcijos ir mechaninis ardymas, kurie vyksta dėl į atmosferą patenkančių teršalų, kurie reaguoja su atmosferoje esančiomis ozono molekulėmis, reaktyvinė aviacija, kosminių laivų paleidimai, ugnikalnių išsiveržimai. (Tretjakovas, 2012, p. 16). Ozono sluoksnį ardančių medžiagų yra šaldymo ir oro kondicionavimo, šilumos, gaisro gesinimo aparatuose.

Globaliniai planetos klimato atšilimo pokyčiai paskatino valstybes priimti tarptautinius susitarimus, kuriais siekiama apsaugoti klimatą nuo kenksmingos antropogeninės veiklos padarinių (Monkevičius, *et. al.*, 2011, p. 226). ES Taryba 1988 m. spalio 14 d. sprendimu 88/540/EEB įpareigojo ES valstybes nars prisijungti prie 1985 m. Vienos konvencijos ir Monrealio protokolo dėl ozono sluoksnio apsaugojimo 1994 m. gruodžio 19 d. Lietuva ratifikavo 1985 m. Vienos konvenciją ir Monrealio protokolą.

Pagal šią konvenciją, Lietuva įsipareigojo imtis teisinių ir administracinių priemonių, kurių tikslas kontroliuoti, mažinti arba išvis uždrausti žmonių veiklą, kuria keliama žala mūsų planetą juosiančiam ozono dujų sluoksniui. Konvencija nereikalavo, kad šalys imtųsi konkrečių priemonių, tad vėliau buvo priimtas Monrealio protokolas, kuriuo šalys įsipareigojo imtis prevencinių priemonių, uždrausti ozono sluoksnį ardančių medžiagų¹⁰ importą ir eksportą iš valstybių, kurios nėra protokolo šalys, teikti kvalifikuotų ekspertų išvadas apie ozono sluoksnį ardančių medžiagų kontrolę valstybėje bei mažinti ozoną ardančių medžiagų patekimą į atmosferą, o galiausiai išvis jų atsisakyti. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/3/EB dėl ozono aplinkos ore 14 straipsnyje įtvirtinama, jog Valstybės narės nustato nuobaudas už ozoną ardančių medžiagų netinkamo naudojimo pažeidimus. Nuobaudos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios. Taigi 2005 m. BK buvo papildytas 270¹ straipsniu, kuriuo nustatoma baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą prekybą ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis.

Šio nusikaltimo objektas yra ozono sluoksnio ir visos žmonijos apsaugos pagrindai, o dalykas – ozono sluoksnį ardančios medžiagos. Veika gali pasireikšti alternatyviomis veikomis – neteisėtu gaminimu, importavimu, eksportavimu, naudojimu, pateikimu rinkai medžiagų, ardančių ozono sluoksnį. Sudėtis formalioji – baudžiamoji atsakomybė kyla nuo minėtų alternatyvių veikų atlikimo momento. Veika padaroma tiesiogine tyčia, subjektas – 16 metų sulaukęs fizinis asmuo taip pat ir juridinis asmuo. Ūkinę veiklą, kurioje naudojamos ozono sluoksnį ardančios reglamentuoja 2011 m. liepos 1 d. aplinkos apsaugos ministro patvirtintas įsakymas Dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų tvarkymo reikalavimų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo, kuriuo užtikrinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1005/2009 įgyvendinimas. Pagal šį ministro įsakymą įmonės, kurių veikloje naudojamos ozono sluoksnį ardančios medžiagos, turi gauti licencijas iš Aplinkos ministerijos, jų darbuotojai privalo turėti valstybės pripažįstamą kompetenciją, įmonės privalo laikytis išmetamų į aplinką dujų prevencijos ir imtis priemonių emisijos mažinimui, laiku teikti ataskaitas institucijoms, nenaudoti sugedusios įrangos, o įrangai sugedus, kuo greičiau pašalinti gedimus. Už ozono sluoksnį ardančių medžiagų tvarkymo reikalavimų pažeidimą taikoma ir administracinė atsakomybė pagal ANK 310 straipsnį. Štai Administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. II-578-473/2009 asmeniui pritaikyta administracinė atsakomybė, už tai, kad eksploatuojant oro kondicionavimo įrangų vedinimo sistemas, užpildytas freonu, pažeidžiant teisės aktų nustatytus reikalavimus, nepateikė informacijos apie ozoną

¹⁰ (chlorfluorangliavandeniliai – CFC, halonai), kiti visiškai halogeninti CFC, anglies tetrachloridas, metilchloroformas), (hidrofluorangliavandeniliai – HCFC, hidrobromfluorangliavandeniliai – HBFC ir bromchlormetanas), (metilbromidas) ir (HFC).

ardančių medžiagų naudojimą t. y. pažeidė aplinkos ministro 2004-04-26 įsakymu Nr. D1-206 patvirtintus LAND 50-2004 ozono sluoksnį ardančių medžiagų tvarkymo reikalavimus (Vilniaus rūmų (Regionų administracinio teismo) 2009 m. gegužės 22 d. nutartis administracinėje byloje); Administracinio teisės pažeidimo byloje Nr. II-120-281/2011 asmeniui pritaikyta administracinė atsakomybė už tai, kad būdamas įmonės darbuotojų saugos specialistu, nepateikė aplinkosaugos institucijai informacijos apie fluoro dujų, kurios yra ozoną ardančios medžiagos, naudojimą (Vilniaus rūmų (Regionų administracinio teismo) 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje). Kaip jau minėta anksčiau, nuo 2005 m. kai įsigaliojo ši BK norma, neregistruotas nė vienas BK 270¹ straipsnio pažeidimas. Tai rodo, kad veikos, susijusios su ozono sluoksnį ardančių medžiagų patekimu į atmosferą yra itin latentiškos, mat pažeidėjams pavyksta sėkmingai nusišlėpti informaciją apie ozoną ardančių medžiagų naudojimą.

Reikia pabrėžti, kad Lietuva, viena iš nedaugelio ES šalių, kuri BK turi specialiąją normą, susijusią su neteisėtu disponavimu ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis. Tokia pat norma yra Latvijos, Estijos, Ispanijos, Suomijos, Slovėnijos baudžiamuosiuose įstatymuose, tačiau kitose ES šalyse, tokiose kaip Danija, Lenkija, Vokietija, Olandija, Švedija, Kroatija apsiribojama bendrąja kenksmingų medžiagų išmetimo į aplinką norma.

3.3. 270² straipsnio analizė

2012 m. sausio 1 d. BK buvo papildytas 270² (Neteisėtas atliekų gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną) straipsniu. Pagal šio straipsnio 1 –ąją dalį atsako tas, kas neturėdamas leidimo ar kitaip pažeisdamas teisės aktų reikalavimus, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno penkiasdešimt tonų arba didesnę kiekį skirtų naudoti arba šalinti nepavojingų atliekų, o pagal antrąją dalį – tas, kas per valstybės sieną gabeno penkiasdešimt tonų arba didesnę kiekį pavojingų atliekų. Už teisės reikalavimų neatitinkantį atliekų vežimą per Lietuvos Respublikos sieną taip pat nustatyta administracinė atsakomybė Aplinkos apsaugos įstatymo 78 – 79 straipsniuose, bei ANK – 251 straipsnyje. Pagal Atliekų tvarkymo įstatymą¹¹ – atliekos – medžiaga ar daiktas, kurių

¹¹ Atliekų tvarkymo įstatymas. 1 straipsnis. Šis Įstatymas nustato bendruosius atliekų prevencijos ir tvarkymo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai; sąlygas, kai medžiaga ar daiktas gali būti nelaikomi atliekomis; atliekų tvarkymo valstybinį reglamentavimą; pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus; reikalavimus atliekų turėtojams ir atliekų tvarkytojams; atliekų tvarkymo ekonomines ir finansines priemones; alyvų, elektros ir elektroninės įrangos, transporto priemonių, apmokestinamųjų gaminių, iš aerobiškai skaidaus

turėtojas atsikrato, ketina ar privalo atsikratyti. Pavojingos atliekos apibrėžiamos kaip atliekos, kurios pasižymi viena ar keliomis pavojingomis savybėmis, nurodytomis 2014 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamente (ES) Nr. 1357/2014, ir 2017 m. birželio 8 d. Tarybos reglamente (ES) 2017/997, o nepavojingos – visokios atliekos, nepriskiriamos pavojingosioms atliekoms. Pagal minėtus ES teisės aktus, atliekos yra pavojingos, jeigu jos yra sprogios, oksiduojančios, degios, dirginančios (dirgina odą ir pažeidžia akis), toksiškos įkvėpus, kancerogeninės, ėsdinančios, užkrečiamos, toksiškos reprodukcijai, mutageninės, jautrinančios, išskiriančios ūmiai toksiškas dujas, ekotoksiškos, atliekos, kuriose gali pasireikšti kuri nors prieš tai nurodyta savybė, kuria pirminės atliekos tiesiogiai nepasižymėjo, jeigu yra ardančios ozono sluoksnį, ir daro poveikį vandens aplinkai.

Šios nusikalstamos veikos objektas – atliekų gabenimo per valstybės sieną tvarka, o dalykas – pavojingos ir nepavojingos atliekos. Veika pasireiškia neturint leidimo arba pažeidžiant teisės aktų reikalavimus didesnio nei 50 tonų atliekų gabenimu per Lietuvos Respublikos sieną.

Tarpvalstybiniam atliekų vežimui Europos Bendrijoje (tranzitu arba be tranzito per trečiąsias šalis), iš Bendrijos į trečiąsias šalis, į Bendriją iš trečiųjų šalių ir iš vienos trečiųjų šalių į kitas tranzitu per Bendriją taikomas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1013/2006. Pagal šį reglamentą, asmenys, vežantys atliekas, privalo gauti leidimus ir muitinei pateikti visą dokumentaciją, susijusią su vežamų atliekų pavojingumu, kiekiu, žymėjimu. Vadovaujantis Atliekų tvarkymo įstatymo 4 straipsnio 10 dalimi, atliekas surenkančios, vežančios įmonės, prekiautojai atliekomis ir tarpininkai šią veiklą gali vykdyti tik įregistruoti į Atliekų tvarkytojų valstybės registrą. Pagal Atliekų tvarkymo įstatymą, draudžiama įvežti į Lietuvą iš kitų valstybių komunalines ir pavojingąsias atliekas, skirtas šalinti ir naudoti, bei energijai gauti, ir komunalinių atliekų deginimo proceso likučius (pelenus ir šlakus). Pavojingas atliekas ketinančios surinkti ir vežti įmonės turi gauti pavojingų atliekų tvarkymo licenciją. Tarpvalstybinių atliekų pervežimo procese dalyvaujanti įgaliota valstybės institucija Lietuvoje yra Aplinkos apsaugos agentūra.

Šios nusikalstamos veikos subjektas yra 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, bei juridinis asmuo. Kaltės forma tik tiesioginė tyčia. Nuo 2012 metų registruoti 6 BK

plastiko pagamintų gaminių, vienkartinį plastikinių gaminių, žvejybos įrankių, kurių sudėtyje yra plastiko, ir pakuočių gamintojų, importuotojų, platintojų teises ir pareigas.

270² straipsnio pažeidimo atvejai, Informatikos ryšių departamento duomenimis teismui perduota tik 1 byla.

3.4. 270³ straipsnio analizė

Visuotinai žinoma, kad Baltijos jūra yra viena iš užterščiausių jūrų pasaulyje. Baltijos jūra yra vidinė jūra, su Šiaurės jūra ir Atlanto vandenynu ją jungia tik seklūs kanalai, tad vandens kaita yra labai lėta, vanduo pasikeičia ir atsinaujina vidutiniškai per 30 metų (Daunaravičienė, 2024, p. 101). Net 15 proc. viso pasaulio jūrų transporto yra sutelkta Baltijos jūroje ir kasmet apie pusė milijono laivų plaukia į kažkurį vieną iš 500 Baltijos jūros uostų. Kiekvienais metais įvyksta bent viena laivų avarija, per kurią į vandenį patenka apie 100 t. naftos (Venckus, 2008, p. 115). 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2009/123/EB įtvirtina reikalavimą, kad neteisėtas teršalų išmetimas iš laivų turėtų būti laikomas nusikalstama veika, jei tai buvo padaryta tyčia, dėl nusikalstamo pasitikėjimo ar nusikalstamo nerūpestingumo, ir jei dėl to pablogėja vandens kokybė. Įgyvendinant šią direktyvą, 2015 m. birželio 6 d. BK buvo papildytas 270³ straipsniu (Jūros teršimas iš laivų). Pagal šį straipsnį atsako tas, kas pažeisdamas Tarptautinės konvencijos dėl teršimo iš laivų prevencijos (MARPOL 73/78) I ir II prieduose nustatytus reikalavimus teršė iš laivų atvirą jūrą arba kitą teritoriją, kurioje negalioja jokios valstybės jurisdikcija, Lietuvos Respublikos ar kitų ES valstybių narių išskirtinę ekonominę zoną, teritorinę jūrą, tarptautinei laivybai naudojamus sąsiaurius, kuriuose galioja šių valstybių jurisdikcija, vidaus vandenis, įskaitant uostus, jeigu dėl to pablogėjo vandens kokybė. Šios nusikalstamos veikos objektas – vandens augalijos ir gyvūnijos taip pat žmonių sveikatos apsaugos pagrindai. Dalykas – naftos produktai ir nuodingos skystos medžiagos arba mišiniai, kuriuose yra nuodingų medžiagų, kurių patekimas į Lietuvos Respublikos ar kitų ES valstybių išskirtinę ekonominę zoną, taip pat laivybai naudojamus vidaus ir jūros vandenis gali sukelti vandens kokybės pablogėjimą. Veika pasireiškia tyčia arba neatsargiai pažeidus (MARPOL 73/78) I ir II prieduose nustatytus reikalavimus ir išmetus į jūrą teršalus, dėl kurių pablogėja vandens kokybė. Sudėtis materialioji, baudžiamajai atsakomybei pagal šį straipsnį kilti būtini vandens kokybės pablogėjimo padariniai.

Tarptautinės konvencijos (MARPOL 73/78) dėl teršimo iš laivų I – asis priedas, (kurio nuostatos taikomos visiems laivams, kurie veža įvairios rūšies naftą) įtvirtina naftos produktų sąrašą, naftos operacijų registracijos žurnalo formą, žalos likvidavimo

taisykles, įtvirtinamos formulės, kuriomis apskaičiuojamas naftos nuotėkis, įtvirtinami naftos tanklaivių maksimalūs leistini tūriai, įvairūs reikalavimai naftos cisternoms valyti, naftos likučių šalinimo procedūros. MARPOL 73/78 II – ojo priedo nuostatos taikomos visiems laivams, sertifikuotiems vežti nefasuotas nuodingas skystas medžiagas. Šie abu priedai nustato išimtis (I – ojo priedo 4 taisyklė, II – ojo priedo 3 taisyklė), kada neturėtų būti taikoma atsakomybė už naftos ar nuodingų skystų medžiagų arba jų mišinių, kurių sudėtyje yra šių medžiagų išmetimą į jūrą, tokiais atvejais kai:

1) jas išmesti būtina norint išsaugoti laivą arba gelbstint gyvybes jūroje, arba

2) jos išsilieja dėl laivo ar jo įrangos gedimo:

a) jei įvykus gedimui arba nustačius, kad medžiagos išsiliejo, buvo imtasi visų įmanomų atsargos priemonių užkirsti tam kelią arba užtikrinti, kad medžiagų išsilietų kuo mažiau;

b) išskyrus, jei laivo savininkas ar kapitonas tyčia sukėlė gedimą arba veikė aplaidžiai, žinodamas, kad gedimas tikriausiai įvyks, arba

3) tam yra gautas Administracijos patvirtinimas, kai to reikia norint kovoti su konkrečiais taršos atvejais, siekiant kuo labiau sumažinti taršos daromą žalą. Visiems tokiems išmetimo atvejams reikalingas vyriausybės, kurios jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje medžiagos bus išmestos, patvirtinimas.

II – asis priedas įtvirtina nuodingų medžiagų klasifikaciją, kuria nuodingos medžiagos skirstomos į X, Y, Z ir kitų medžiagų kategorijas¹². Medžiagų, priskirtų X, Y arba Z kategorijoms arba preliminariai įvertintų kaip priskirtinų šioms kategorijoms, likučius, taip pat balasto vandenį, cisternų nuoplovas arba kitus mišinius, kurių sudėtyje yra šių medžiagų, išmesti į jūrą draudžiama, nebent šios medžiagos išmetamos į jūrą laikantis visų šiame priede nustatytų darbo reikalavimų.

Šioje normoje įtvirtintas vertinamasis požymis – vandens kokybės pablogėjimas, kuris, turėtų būti įvertinamas pagal MARPOL 73/78 I ir II prieduose pateiktas jungtinės

¹² 1) X kategorija: nuodingos skystos medžiagos, kurios, išmestos į jūrą valant cisterną arba iškraunant balastą, kelia didelį pavojų jūros ištekliais arba žmonių sveikatai ir tai pateisina draudimą jas išmesti į jūros aplinką;

2) Y kategorija: nuodingos skystos medžiagos, kurios, išmestos į jūrą valant cisterną arba iškraunant balastą, kelia pavojų jūros ištekliais arba žmonių sveikatai arba daro žalą jūros aplinkai ar kitoms teisėtoms jūros naudmenoms ir tai pateisina į jūros aplinką leidžiamų išmesti kiekių ribojimą;

3) Z kategorija: nuodingos skystos medžiagos, kurios, išmestos į jūrą valant cisterną arba iškraunant balastą, kelia nedidelį pavojų jūros ištekliais arba žmonių sveikatai ir tai pateisina nedidelį į jūros aplinką leidžiamų išmesti kiekių ribojimą;

4) kitos medžiagos: medžiagos, (angl. *Other Substances*), įvertintos ir pripažintos nepatenkančiomis į X, Y arba Z kategorijas, nes tuo metu laikoma, kad jos, išmestos į jūrą, valant cisterną arba iškraunant balastą, nedaro jokios žalos jūros ištekliais, žmonių sveikatai, supančiai aplinkai ir kitai teisėtai jūros panaudojimo paskirčiai.

mokslinių jūros aplinkosaugos ekspertų grupės (GESAMP) kenksmingumo jūros augalijai ir gyvūnijai lenteles ir formules. Šios nusikalstamos veikos subjektas 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo arba juridinis asmuo, subjektyvioji pusė – tyčia ir neatsargumas. Administracinė atsakomybė už jūros teršimą iš laisvų nustatyta ANK 265 straipsnyje. Kaip ir minėta, nuo 2015 m. kai įsigaliojo ši baudžiamojo įstatymo norma, nebuvo pradėtas nė vienas ikiteisminis tyrimas pagal šį BK straipsnį.

1974 m. Baltijos jūros pakrantės šalys, siekdamos spręsti jūros taršos problemas ir aplinkosaugos iššūkius Baltijos jūroje, pasirašė Helsinkio konvenciją, kurios pagrindu buvo įkurtas Baltijos jūros aplinkos apsaugos komitetas – HELCOM. Šiuo metu Helsinkio Komisiją sudaro 10 narių (Lietuva, Latvija, Estija, Švedija, Suomija, Danija, Vokietija, Lenkija, Rusija, ES). Šio komiteto narės HELCOM administracijai turi pranešti apie naftos išsiliejimus jų kontroliuojamose pakrantėse. Stebina tai, kad oficialiame HELCOM tinklapio duomenų serveryje, kuriame nurodomi įvairių teršalų išsiliejimai nuo 1998 m. Baltijos jūroje prie Lietuvos pakrantės nepažymėta nė vieno naftos teršalų iš laivų išsiliejimo.

2015 m. panaši baudžiamojo įstatymo norma įsigaliojo ir Estijoje, tačiau joje nenurodytas MARPOL 73/78 konvencijos ir jos priedų pažeidimo požymis, apsiribojama tik sistemingu teršalų į jūrą išmetimu iš laivų. Latvijos baudžiamasis kodeksas numato jūros teršimo draudimą, Vokietijoje ir Moldovoje apsiribojama tik bendrąja vandens teršimo norma, nors visos šios šalys yra MARPOL konvencijos narės. Manytina, kad teisingas toks įstatymų leidėjo sprendimas, jūros teršimo iš laivų normoje kaip atspirties tašką baudžiamajai atsakomybei kilti nurodyti MARPOL konvencijos ir jos priedo taisyklių pažeidimą, tokiu reguliavimu įgyvendinami tarptautiniai įsipareigojimai, taip pat šios konvencijos prieduose pateikiami teršalų priskyrimo pagal pavojingumą kategorijoms sąrašai, vandens kokybės pablogėjimo bei kenksmingumo vandens organizmams apskaičiavimo formulės, taip ikiteisminio tyrimo institucijoms ir teismams, atsižvelgiant į kompetentingų specialistų išvadas, turėtų būti palengvinama užduotis įvertinti taršos pavojingumą ir atitinkamai taikyti baudžiamąją atsakomybę. Tačiau, kaip ir minėta, lieka neaišku, kodėl per šios normos galiojimo laikotarpį nėra užregistruota nė vieno jos pažeidimo.

3.5. 270⁴ straipsnio analizė

2024 sausio 1 d. įsigaliojo 270⁴ BK straipsnis (**Atliekų išmetimas į aplinką**). Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB įpareigoja valstybes nares kriminalizuoti veikas, susijusias su atliekų, kurios asmeniui sukelia ar gali sukelti mirtį ar sunkų sveikatos sutrikimą arba didelę žalą oro kokybei, dirvožemiui, vandens kokybei arba gyvūnams ar augalams, surinkimą, vežimą, naudojimą ar šalinimą, taip pat tokių operacijų priežiūrą, atliekų tvarkymą. Pagal Atliekų tvarkymo įstatymą, atliekas būtina tvarkyti: a) neviršijant teisės aktuose nustatytų aplinkos apsaugos normatyvų vandens, oro ar dirvožemio taršai, nekeliant neigiamo poveikio visuomenės sveikatai, gyvūnijai ar augalijai; b) neviršijant teisės aktuose nustatytų triukšmo ar kvapų normatyvų; c) nekeliant neigiamo poveikio kraštovaizdžiui ar aplinkosauginiu, gamtiniu ir kultūriniu požiūriu svarbioms vietovėms.

Pagal 270⁴ straipsnio 1 –ąją dalį, atsako tas, kas neteisėtai išmetė į aplinką 15 kubinių metrų ir daugiau nepavojingųjų atliekų (išskyrus neteisėtą inertinių atliekų panaudojimą), jeigu dėl to nebuvo padaryta didelė žala orui, žemei, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams ir neatsirado kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų, o pagal kvalifikuotąją sudėtį – tas, kas neteisėtai išmetė į aplinką 7 kubinius metrus ir daugiau pavojingųjų atliekų, jeigu dėl to nebuvo padaryta didelė žala orui, žemei, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams ir neatsirado kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų.

Esminis elementas atibojantis šias dvi BK 270⁴ straipsnyje įtvirtintas nusikalstamas veikas yra atliekų pavojingumas ir kiekis. Atliekų priskyrimo pavojingoms ir nepavojingoms kriterijai pateikiami 270² straipsnio analizėje, o didelės žalos aplinkai požymis aptartas BK 270 straipsnio analizėje, todėl toliau šiame darbe nekomentuojami. Šios nusikalstamos veikos sudėtis formalioji – baudžiamoji atsakomybė kyla už tam tikro kiekio atliekų išmetimą į aplinką. Jeigu aplinkai ar atskiriems jos komponentams buvo padaryta didelė žala arba atsirado sunkių padarinių, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal bendrąją normą – BK 270 straipsnio 2 –ąją dalį. Šių nusikaltimų kaltės forma – tiesioginė tyčia, subjektas – 16 metų sulaukęs fizinis asmuo arba juridinis asmuo. Administracinė atsakomybė už atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymą nustatyta ANK XVIII skyriuje. Atvejų, už nusikalstamas veikas, numatytas šiame BK straipsnyje nuo jo įsigaliojimo t.y.

nuo 2024 m. sausio 1 d. dar neregistruota. Manytina, kad šios normos įtvirtinimas BK yra tikslingas, nes iki šios normos įtvirtinimo už atliekų išmetimą į aplinką buvo taikoma bendroji BK 270 straipsnyje nustatyta norma (pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 balandžio 27 d. nutartyje Nr. 2K-87-303/2023, skaityti 3 skyriaus 1 –ąjį poskyrį). Tačiau kaip jau minėta, teismai susiduria su sunkumais vertindami didelės žalos aplinkai kilimo mastą, tad šio straipsnio įtvirtinimas užkirs kelią asmenims, darantiems nusikalstamas veikas, susijusias su neteisėtu pavojingų ir nepavojingų atliekų išmetimu į aplinką, išvengti baudžiamosios atsakomybės, net jeigu ir nebus pripažinta, kad aplinkai buvo padaryta didelė žala, taip pat atliks baudžiamosios teisės bendrosios prevencijos funkciją, užtikrins švaresnės aplinkos palaikymą, atgrasys potencialius pažeidėjus nuo tokių veikų darymo, bei sumažės administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo dilema. Tokios nusikalstamos veikos sudėties įtvirtinimu, įstatymų leidėjas nustatė, kad jeigu į aplinką išmetama mažiau nei 15 kubinių metrų nepavojingų atliekų ir mažiau nei 7 kubiniai metrai pavojingų atliekų, jeigu dėl to nebuvo padaryta didelės žalos atskiriems gamtos komponentams – turėtų būti taikoma administracinė atsakomybė.

3.6. 271 straipsnio analizė

Saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimo ar suniokojimo kriminalizavimas BK 271 straipsnyje gali būti grindžiamas Konstitucijos 54 straipsniu, iš kurio matyti, kad natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją, atskirus gamtos objektus ir ypač vertingas vietas Konstitucija traktuoja kaip visuomeninę reikšmę turinčias nacionalines vertybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-358-303/2015). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad įstatymų leidėjas turėdamas įgaliojimus atitinkamas vietas priskirti ypač vertingoms vietovėms, turi ir pareigą rūpintis ypač vertingų vietovių išsaugojimu ir racionalių naudojimu, nustatyti specialų tų vietovių apsaugos ir naudojimo režimą (Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutarimas). Atskiros vietovės gali būti priskiriamos ypač vertingoms vietovėms pagal teisės aktų nustatytus kriterijus, atsižvelgiant į jų ekologinę, kultūrinę, istorinę, mokslinę ir kitokią vertę (Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutarimas) Pagal BK 271 (Saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimas ar suniokojimas) straipsnį atsako tas, kas sunaikino ar suniokojo valstybinį parką, rezervatą, draustinį, ar kitą valstybės

saugomą gamtinę teritoriją, joje esančią saugomą natūralią ar rūšies buveinę, ar gamtos paveldo teritorinį kompleksą, kurio apsaugos tikslams įsteigta ši teritorija, ar gamtos paveldo objektą. Šio nusikaltimo objektas yra ekosistemos ir gamtos objektų apsaugos pagrindai. Dalykas – Lietuvos Respublikos saugomos teritorijos ir gamtos objektai. Pagal Saugomų teritorijų įstatymą, saugoma teritorija¹³ – sausumos ir vandens plotai nustatytais aiškiomis ribomis, kurie turi pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas arba apsaugos sutartimi nustatytos kraštovaizdžio, gamtos vertybių apsaugos, naudojimo priemonės jų tvarkymo priemonės. Taip pat saugomų teritorijų įstatymo 4 straipsnyje pateikiama saugomų teritorijų sistema¹⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kultūros paveldo objektas aptariamoje normoje nėra įrašytas kaip saugotinas objektas. Štai Vilniaus apygardos teismo byloje Nr. 1-42-190/2013 asmuo buvo nuteistas pagal BK 271 straipsnio 1 – ają dalį, nes jam nuosavybės teise priklausančiame žemės sklype nukasė viršutinį kultūrinį žemės sluoksnį ir sugadino didelę kultūrinę reikšmę turinčią vertybę – piliakalnio su priešpiliu ir gyvenvietę teritoriją. Tačiau kasacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas neištyrė ir nevertino bylos duomenų, kurie būtų pagrindę ar paneigę reikšmingą faktinę aplinkybę, ar suniokota piliakalnio su priešpiliu ir gyvenvietę teritorija yra tik kultūros paveldo objektas ar kartu ir saugoma gamtinė teritorija. Todėl padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas

¹³ **LR Saugomų teritorijų įstatymas. 3 straipsnis. Saugomų teritorijų steigimo tikslai.** Saugomos teritorijos steigiamos ar nustatomos siekiant išsaugoti ir propaguoti pavienes ar teritorinius kompleksus sudarančias gamtos ir (ar) nekilnojamąsias kultūros vertybes, kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, tvarų gamtos išteklių naudojimą ir atkūrimą, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams, kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir kitų gamtos vertybių būklės stebėjimams.

¹⁴ **Saugomų teritorijų įstatymas. 4 straipsnis. 1 straipsnis.** Saugomų teritorijų sistemą sudaro šių kategorijų saugomos teritorijos:

- 1) konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos: rezervatai, draustiniai, privačios saugomos vietovės, paveldo objektai, kultūros paveldo vietovės;
- 2) atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos: atkuriamieji sklypai, genetiniai sklypai;
- 3) ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos.
- 4) kompleksinės saugomos teritorijos: valstybiniai parkai – nacionaliniai ir regioniniai, biosferos stebėsenos teritorijos – biosferos rezervatai ir biosferos poligonai.

Paveldo objektai skirstomi į:

- 1) gamtos paveldo objektus (saugomus gamtinio kraštovaizdžio objektus);
- 2) nekilnojamojo kultūros paveldo objektus;
- 3) kompleksinius kraštovaizdžio paveldo objektus (saugomus kraštovaizdžio objektus).

Pagal minėtą įstatymą gamtos paveldo objektai yra:

- 1) geologiniai – išskirtinių dydžių rieduliai, uolos, smegduobės ir olos, tipiškos arba unikalios, moksliniu požiūriu vertingos atodangos, fosilijų ir mineralų radavietės;
- 2) geomorfologiniai – išskirtinių dydžių ir išvaizdos reljefo formos: kalvos, gūbriai, atragiai, daubos, raguvos, dubakloniai ir kitos reljefo formos;
- 3) hidrogeologiniai – išskirtinio debito ir ypatingų savybių šaltiniai ir versmės;
- 4) hidrografiniai – išskirtinių dydžių rėvos, senvagės, salos, kriokliai ir kiti hidrografinio tinklo elementai;
- 5) botaniniai – išskirtinio amžiaus, matmenų, formų ar dendrologiniu ir estetiniu požiūriu vertingi medžiai ir krūmai, genetiniu ir estetiniu požiūriu vertingi vaismedžių sodai;
- 6) zoologiniai – gyvūnų kolonijos, unikalūs paukščių lizdai, kitos gyvūnų veiklos retenybės.

nuteisdamas asmenį pagal BK 271 straipsnio 1 dalį už kultūros paveldo objekto sugadinimą, neištyrė ir nevertino bylos duomenų, kurie būtų pagrindę ar paneigę reikšmingą faktinę aplinkybę, ar suniokota piliakalnio su priešpiliu ir gyvenviete teritorija yra tik kultūros paveldo objektas, ar kartu ir saugoma gamtinė teritorija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-648/2023).

Objektyviai veika pasireiškia alternatyviomis veikomis, minėtų teritorijų ar saugomų objektų sunaikinimu ar suniokojimu tiek veikimu, tiek neveikimu (neveikimu veika gali pasireikšti, jeigu asmuo, turintis pareigą saugoti objektą ar teritoriją nesiima jokių veiksmų). Sunaikinimas – tai toks cheminis, biologinis, fizinis poveikis tai teritorijai ar objektui, dėl kurios šis saugomas objektas sunyksta arba praranda savo savybes, dėl kurių buvo pripažintas saugomu, arba šių savybių atkurti nebeįmanoma. Suniokojimas – tai veikimas ar neveikimas, dėl kurio saugomas objektas ar teritorija praranda reikšmingą dalį savo savybių, nors to objekto mokslinė, ekologinė ir kultūrinė vertė sumenksta, tačiau vis tiek išlieka. Veikos sudėtis – materialioji, baudžiamoji atsakomybė kyla nuo saugomų teritorijų ar gamtos objektų sunaikinimo ar suniokojimo momento, jeigu tokių padarinių nekyla, veika turi būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti BK 271 straipsnyje numatytą veiką (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 271). Štai vienoje Lietuvos Apeliacinio teismo nutartyje buvo aptariamas suniokojimo ir sunaikinimo sąvokų atskyrimas. Byloje asmenys buvo kaltinami Apuolės kapinynų suniokojimu ir Vilniaus Apygardos teismo nuosprendžiu nuteisti pagal 271 straipsnio 1 dalį: Pagal dabartinės lietuvių kalbos žodyną viena iš žodžio „suniokoti“ reikšmių yra nusiaubti, t. y. pačia bendriausia prasme – padaryti žalą. Vertinant BK 271 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodytus alternatyvius veiksmus – sunaikinimą ir suniokojimą, akivaizdu, kad suniokojimas savo semantine prasme reiškia veiksmą, kuriuo padaroma mažesnė žala nei sunaikinimu. Nuteistasis teigė, kad byloje nėra surinkta duomenų, kad Apuolės kapinynas prarado savo savybes. Teismas nustatė, kad nuteistasis nepagrįstai tapatino BK 271 straipsnio 1 dalyje numatytas veikas – sunaikinimą ir suniokojimą, nes kiekviena iš jų padaro skirtingo laipsnio žalą baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms. Sprendžiant, ar kaltininkas suniokojo valstybės saugomą gamtinę teritoriją, nėra būtina nustatyti, kad tokia teritorija yra visiškai praradusi savo savybes, dėl kurių jai taikomas ypatingas teisinis statusas. Liudytojas J. K. teisiama jame posėdyje parodė, kad nuteistųjų iškasinėtose vietose esantys kapai moksline prasme yra prarasti, nes buvo iškraipytas laidojimo būdo supratimas ir laidojimo papročiai, todėl buvo netekta mokslinės medžiagos (Lietuvos Apeliacinio Teismo 2014 m. gruodžio 29 d. nuosprendis

baudžiamojame byloje Nr. 1A-159/2014). Taigi kaip suniokojimas šioje byloje buvo pripažintas mokslinės prasmės praradimas, o ne fizinis kapaviečių sugadinimas, ir tokia veika yra pavojinga.

Antai Klaipėdos apygardos teismo ir Lietuvos Apeliacinio teismo asmenys buvo pripažinti kaltais padarę nusikalstamas veikas, numatytas BK 270 straipsnio 2 dalyje ir BK 271 straipsnio 1 dalyje, nes išpylė ir išstumdė ant miško kelių 1 059,481 t. frezuoto asfalto atliekų. Dėl šių neteisėtai išpiltų statybinių atliekų buvo padaryta 4 602 385, 46 Eur. žala žemei (jos paviršiui), taip pat dėl šių veiksmų sužalota, mechanškai suslegiant užpylus frezuoto asfalto atliekomis, miško paklotė, žolinė danga, iš dalies želdiniai, sunaikintos būdingos pievos, sukurta nauja antropogeninė, technogeninė kraštovaizdį keičianti linija, iš aplinkos išsiskirianti kontrastinga aplinkai spalva ir medžiaga, kuri suskaido kraštovaizdį nenatūraliais arealais, sukurta vizualinė tarša, sumažinta kraštovaizdžio vizualinė kokybė, pakeistas kraštovaizdžio tipas – sukultūrintas natūralus kraštovaizdis, t. y. tokiu būdu suniokotos saugomos teritorijos – nacionalinis parkas ir draustinis (Lietuvos Apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-172-478/2024).

Kaip ir buvo minėta, tokios vertybės kaip saugomos teritorijos priklauso valstybės nuosavybei, tad gali iškilti BK 187 straipsnio (Turto sunaikinimas ar sugadinimas) ir BK 271 straipsnio kolizija. Štai toje pačioje byloje, kurioje buvo pripažinta, kad asmenys suniokojo Apuolės kapavietę, kasaciniame teisme iškilo teisės normų kolizijos klausimas. Teisėjų kolegija konstatavo, kad teismai, nuteistojo V. Č. veiksmus dėl šios dalies kvalifikuodami pagal BK 187 straipsnio 2 dalyje ir 271 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikalstamų veikų sutaptį, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą. Dėl byloje nustatytų suniokotų saugomų teritorijų specifikos ir vadovaujantis sisteminiu požiūriu į saugomų teritorijų apsaugą tokiems veiksams kvalifikuoti yra pakankama speciali – baudžiamąją atsakomybę už saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimą ar suniokojimą numatanti norma – BK 271 straipsnio 1 dalis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-358-303/2015).

Šio nusikaltimo subjektas – pakaltinamas 16 m. amžiaus sulaukęs fizinis asmuo ir juridinis asmuo. Nusikalstamos veikos kaltės forma – tyčia (pirminėje šio kodekso redakcijoje buvo įtvirtintas ir neatsargumas). Kaip pavaizduota 2 *paveiksle*, pagal šį BK straipsnį registruotos 65 nusikalstamos veikos. Informatikos ryšių departamento duomenimis – teismui perduota 19 bylų, nutraukta BPK 3 straipsnio ir 212 straipsnio pagrindais – 47, 10 ikiteisminių tyrimų sustabdyta. Išanalizavus teismų praktiką BK 271

straipsnio taikymo aspektu pastebėta, kad teismai iš esmės nesusiduria su sunkumais kvalifikuojant veikas ir taikant baudžiamąją atsakomybę pagal šį BK straipsnį.

3.7. 271¹ straipsnio analizė

Statyba yra plati ir savarankiška ūkinės veiklos sritis, kuri daro tam tikrą poveikį aplinkai ir visuomenei (Monkevičius, *et. al.*, 2011, p. 175). Savavališka statyba Lietuvoje kurį laiką buvo dažnas reiškinys. Atkūrus nepriklausomybę, asmenys piktnaudžiaudami įstatymų spragomis, pasinaudodami atsakingų asmenų protekcionizmu ir korupcija, tokiose Lietuvos vietose kaip pajūrio kopos, paežerės, draustiniai ar kitose valstybės saugomose teritorijose statė savavališkai, taip pat faktiškai nebuvo atvejų, kad savavališkai pastatytas statinys būtų nugriautas, nors to ir reikalavo įstatymai (Monkevičius, *et.al.*, 2011, p. 185). Priėmus Statybos įstatymo ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisas, padidinus baudas už savavališką statybą ir sukonkretinus statybos leidimų išdavimo tvarką, bei valstybinę priežiūrą, padėtis labai pagerėjo, savavališkų statybų sumažėjo, padaugėjo atvejų, kai savavališkai pastatyti statiniai statytojo lėšomis yra nugriaunami (Monkevičius, *et.al.*, 2011, p. 185).

2010 m. BK buvo papildytas 271¹ straipsniu (Statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas). Pagal šį BK straipsnį atsako tas, kas vykdė savavališką statybą ar kitaip pažeidė statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus, jeigu dėl to buvo padaryta didelė žala orui, žemei, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams arba atsirado kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų. Iki 2024 m. sausio 1 d. ši BK norma atrodė taip: tas, kas vykdė savavališką statybą ar kitaip pažeidė statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus, jeigu dėl to įvyko statinio avarija ir žuvo žmogus arba buvo sunkiai sutrikdyta žmogaus sveikata, arba buvo padaryta didelė žala aplinkai ar didelė turtinė žala asmeniui, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų. Aiškinamajame rašte dėl Baudžiamojo kodekso 270, 271(1) ir 277(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto teigiama, kad žmogaus nužudymas arba tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas užtraukė neadekvačiai švelnią ir sistemiškai su kitomis BK nuostatomis (BK 129, 135 straipsniais) nederančią bausmę – baudą, areštą arba laisvės atėmimą iki šešerių metų. Galiojančios redakcijos BK 271¹ straipsnis taip pat pasižymėjo tuo, kad jame vartojama abstrakti formuluotė „didelė žala aplinkai“ sistemiškai nederėjo su BK 270 straipsniu, kuriame vardijami konkretūs

aplinkos elementai. Taigi, BK 271¹ straipsnyje konkrečių aplinkos elementų išvardinimas panaikino įstatyminę spragą, užtikrino visapusiškesnę aplinkos ir atskirų jos elementų apsaugą, taip pat sistemiškai atitinka Baudžiamojo kodekso XXXVIII skyriaus nuostatas (Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 270, 271(1) ir 277(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto). Taip pat iš šio BK straipsnio dispozicijos buvo panaikinta žmogaus žūtis, sunkus sveikatos sutrikdymas ar didelė turtinė žala asmeniui. Manytina, toks įstatymų leidėjo sprendimas tikslingas, nes taip užtikrinamas BK sistematiškumas, nuoseklumas, mat atsakomybė už nužudymą ar neatsargų gyvybės atėmimą nesilaikant teisės aktų numatytų saugumo taisyklių numatyta BK XVII (Nusikaltimai žmogaus gyvybei) skyriuje, o atsakomybė už turtinės žalos padarymą – XXVIII (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams) skyriuje. Taip pat šiais pakeitimais buvo nustatyta, kad pagal šį straipsnį asmuo atsako, ir kai veika padaryta dėl neatsargumo.

Šios nusikalstamos veikos objektas – aplinkos saugojimo pagrindai vykdant statybą, o dalykas – Lietuvos Respublikos teritorijoje esanti aplinka ir jos komponentai. Objektyviai veika gali pasireikšti vykdoma savavališka statyba arba ją reglamentuojančių įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų pažeidimu. Šios veikos sudėtis yra materialinė, tai reiškia, kad veika yra baigta ir baudžiamoji atsakomybė pagal šį BK straipsnį kyla, jeigu vykdant neteisėtą statybinę veiklą buvo padaryta didelės žalos orui, žemei, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams arba atsirado kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų. Didelė žala ir sunkūs padariniai aplinkai aptarti 270 straipsnio analizėje, todėl tikslingumo sumetimais jie šioje dalyje nebus aprašomi. Šio straipsnio dispozicija yra blanketinė, nukreipianti į statybą reglamentuojančius teisės aktus. Paminėtinas Statybos įstatymas¹⁵ ir 2011 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 305/2011. Šiame reglamente nustatyta, kad statiniai turi būti projektuojami ir statomi taip, kad nekeltų pavojaus žmonių, naminių gyvūnų ar nuosavybės saugai ir nepakenktų aplinkai, statybose turi būti naudojamos aplinkai nežalingos žaliavos ir siekiama antrinių žaliavų naudojimo, statiniai turi būti projektuojami ir statomi taip, kad per visą jų būvio ciklą jie neturėtų pernelyg

¹⁵ **Statybos įstatymas. 1 straipsnis. Įstatymo paskirtis ir taikymas.** Šis įstatymas nustato visų Lietuvos Respublikos teritorijoje, jos išskirtinėje ekonominėje zonoje ir kontinentiniame šelfe statomų, rekonstruojamų ir remontuojamų statinių esminius architektūros reikalavimus, trečiųjų asmenų interesų apsaugos reikalavimus, statybos techninio normavimo, statybinių tyrimų, statinių projektavimo, statinių projektų ir statinių ekspertizės, statybos, statybos užbaigimo, statinių naudojimo ir priežiūros, griovimo tvarką, statybos dalyvių, viešojo administravimo subjektų, statinių savininkų (ar naudotojų) ir kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos šioje srityje principus ir atsakomybę.

didelio poveikio aplinkos kokybei ar klimatui, nebūtų išskiriamos toksiškos dujos ar šiltnamio efektą sukeliančios dujos, kad nebūtų išleidžiamos pavojingos medžiagos į gruntinį, jūros, geriamąjį, paviršiaus vandenį ar dirvožemį, negali būti netinkamo nuotekų, skystųjų ar kietųjų atliekų šalinimo.

Pagal Statybos įstatymą, statyba – tai veikla, kurios tikslas – pastatyti (sumontuoti, nutiesti) naują, rekonstruoti, suremontuoti ar nugriauti esamą statinį, o savavališka statyba – statyba neturint galiojančio statybą leidžiančio dokumento arba jį turint, bet pažeidžiant esminius statinio projekto sprendinius, kai dėl jų pakeitimų privaloma iš naujo gauti statybą leidžiantį dokumentą. Statytojas privalo turėti nustatyta tvarka parengtą statinio projektą, gauti statybą leidžiantį dokumentą, organizuoti ir atlikti statinio statybos techninę priežiūrą, organizuoti statinio projekto vykdymo priežiūrą. Pagal šį įstatymą, statyba turėtų būti vykdoma saugant aplinką nuo triukšmo, vibracijos, neteršiant oro, vandens, dirvožemio, gilesnių žemės sluoksnių, išsaugant gamtos ir kultūros objektus, vertingus želdinius ir t.t.

Šios nusikalstamos veikos subjektas 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, bei juridinis asmuo, kaltės forma – tyčia ir neatsargumas (iki 2024 m. sausio 1 d.) kaltės forma buvo tik tyčia). Už savavališką statybą galima ir administracinė atsakomybė pagal ANK 351 straipsnį, o už statybą, nesilaikant teisės aktuose nustatytų aplinkos apsaugos reikalavimų ir normatyvų – pagal ANK 235 straipsnį. Pagal šį BK straipsnį per 14 metų užregistruotos 4 nusikalstamos veikos (1 – 2016 m. ir 3 – 2020 m.) Informatikos ryšio departamento duomenimis visi ikiteisminiai tyrimai nutraukti BPK 3 straipsnio pagrindu. Aiškinamajame rašte dėl BK 271(1) ir 277(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto nurodyta, kad pagrindinė problema, kodėl nutraukiami ikiteisminiai tyrimai yra tai, kad ikiteisminio tyrimo metu sunku įvertinti ir pagrįsti didelės žalos ar kitų sunkių padarinių faktą. Tad 2024 m. sausio 1d. padaryti pakeitimai, o tiksliau didelės žalos apibrėžimas 400 MGL suma, palengvins ikiteisminio tyrimo institucijų darbą, bei užkirs kelią asmenims išvengti baudžiamosios atsakomybės.

3.8. 272 straipsnio analizė

Pagal laukinės gyvūnijos įstatymą, laisvėje gyvenantys laukiniai gyvūnai nuosavybės teise priklauso valstybei. Gyvūnija tai tam tikros teritorijos visų rūšių gyvūnų sistema (pavyzdžiui, visos planetos, Lietuvos, tam tikro ežero ar miško). Tai ekosistemos dalis, turinti įtakos medžiagų ir energijos apykaitai, dirvodarai, kraštovaizdžio formavimui,

augalijos egzistavimui, žmonijos dvasiniam gyvenimui. Gyvūnijos rūšių įvairovė, paplitimas, skaičius, populiacijos dydis priklauso ne tik nuo gamtinių sąlygų, bet ir nuo žmonijos veiklos. Galima išskirti dvi žmonių veiklos formas, neigiamai veikiančias gyvūnijos populiaciją: a) gyvūnijos išteklių neracionalus naudojimas ir b) kitoks naikinimas ir aplinkos keitimas. Išsaugoti gyvūnijos išteklius galima tik užtikrinant racionalų jų naudojimą, nustatant teisinės prievartos priemones, *inter alia*, baudžiamąją atsakomybę (Marcijonas, Sudavičius, 1996, p. 175). Laukinių gyvūnų naudojimas neturi kelti grėsmės tokių rūšių ilgalaikiam išlikimui ir pastangoms užtikrinti tinkamą jų apsaugos būklę (Laukinės gyvūnijos įstatymas, 1997). Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą medžiojimą ar žvejojimą arba kitokį laukinės gyvūnijos išteklių naudojimą yra įtvirtinta BK 272 straipsnyje (Neteisėtas medžiojimas ar žvejojimas arba kitoks laukinės gyvūnijos išteklių naudojimas). Šių nusikalstamų veikų objektas – laukinės gyvūnijos apsauga ir racionalus jos išteklių naudojimas, dalykas – laukinės gyvūnijos ištekliai, gyvi ir negyvi gyvūnai, paukščiai, jų lizdai ir vandens gyvūnai. Šio nusikaltimo dalyku nelaikomi nelaisvėje gyvenantys gyvūnai: zoologijos soduose, terariumuose, akvariumuose ir t.t. (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 272). Saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymo 2 straipsnio 18 dalyje nustatyta, kad saugoma rūšis – nykstanti, pažeidžiama, reta arba endeminė gyvūnų, augalų arba grybų rūšis, šio įstatymo nustatyta tvarka įrašyta į Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą ir (arba) Europos Bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių sąrašus, arba saugoma pagal tarptautinius susitarimus, taip pat visos laukinių paukščių rūšys, natūraliai paplitusios ES valstybių narių europinėje teritorijoje. Šio įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą rengia ir kiekvienais metais jį peržiūri Lietuvos raudonosios knygos komisija. Lietuvos raudonosios knygos komisijos sudarytą saugomų gyvūnų, augalų ir grybų sąrašą, jo papildymus ir pakeitimus tvirtina Aplinkos ministerija. Pagal BK 272 straipsnio 1 –ąją dalį atsako tas, kas medžiojo ar žvejojo uždraustu laiku, uždraustose vietose ar draudžiamais būdais, įrankiais, priemonėmis arba kitaip neteisėtai naudojo ar naikino laukinės gyvūnijos išteklius ir padarė didelės žalos gyvūnijai, taip pat tas, kas žvejojo naudodamas elektros ar ultragarso žvejybos prietaisus.

Šio straipsnio dispozicija yra blanketinė ir nukreipia į 4 pagrindinius teisės aktus: Medžioklės įstatymą, aplinkos ministro įsakymu patvirtintas medžioklės taisykles, Mėgėjų žvejybos įstatymą ir į aplinkos ministro patvirtintas mėgėjų žvejybos vidaus vandenyse taisykles. Medžioklės įstatyme ir aplinkos ministro įsakymu patvirtintose medžioklės taisyklėse yra nustatytas galimas medžiojimo laikas, medžiojamųjų gyvūnų medžioklės terminai. Pavyzdžiui, medžioklė sėlinant leidžiama tik šviesiuoju paros metu

– ne anksčiau kaip pusantros valandos iki saulės patekėjimo ir ne vėliau kaip pusantros valandos saulei nusileidus. Draudžiama medžioti tamsiuoju paros metu (praėjus daugiau kaip pusantros valandos po saulės nusileidimo ir likus daugiau kaip pusantros valandos iki saulės patekėjimo) medžioti sėlinant, grandine, katilu, varant ir su šunimis, išskyrus kai su šunimi ieškoma sužeisto gyvūno arba medžiojami invaziniai žvėrys (mangutai, paprastieji meškėnai, kanadinės audinės, nutrijos ir ondatros). Medžioti varant leidžiama nuo spalio 15 d. iki sausio 31 d.

Pagal medžioklės įstatymo 15² straipsnį, medžiojant galima naudoti tokius įrankius ir priemones: ilguosius graižtvinius ir lygiavamzdžius ginklus, tinklus, graibštus, gaudykles, spąstus užtikrinančius greitą gyvūno žūtį, iškamšas, muliažus, natūralios kilmės masalą, medžioklinius šunis, plėšriuosius paukščius, žirgus, žiūronus, naktinio stebėjimo prietaisus, prožektorius ir t.t. Pagal medžioklės įstatymo 15 straipsnį, neteisėtų priemonių naudojimas gali pasireikšti medžiojant automatiniais šaunamaisiais ginklais; elektros aparatais, sprogmenimis, nuodais, užnuodytu ar anestezuojančiu jauku, dūmais, dujomis ar ugnimi, naktiniais taikikliais ar jų priedais, pritvirtintais prie optinių taikiklių, kilpomis, arbaletais, lankais, koviniais pavojingais šunimis bei jų mišrūnais ir t.t.

Pagal mėgėjų žvejybos įstatymą žvejoti draudžiama ar ribojama žuvų nerštavietėse, migracijos keliuose, saugomų ir globojamų žuvų rūšių buveinėse, žvejoti naudojant elektros energiją, nuodingąsias ar sprogstamąsias medžiagas, šaunamuosius ar pneumatinius ginklus, akvalangus bei kitus autonominius kvėpavimo prietaisus, šaudyti žuvis povandeninei žūklei skirtais šautuvais, žvejoti kiršlius, marguosius upėtakius, šlakius, lašišas natūralios kilmės masalais, bučiukais ar samteliais vėžiams gaudyti kitų rūšių žuvis ir t.t. Štai A. V. pagal BK 272 straipsnio 1 –ąją nuteistas už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe su K. M. ir V. V., pažeisdamas 2013 m. sausio 4 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu patvirtintų Mėgėjų žvejybos vidaus vandenyse taisyklių 10.1 punkto reikalavimą, pagal kurį draudžiama žvejoti naudojant ne mėgėjų žvejybos įrankius, ir 11.2 punktą, nustatantį, kad draudžiama žvejoti draudžiamais žvejybos įrankiais ar būdais, neteisėtai žvejojo draudžiamais tinkliniais žvejybos įrankiais ir padarė didelę žalą gyvūnijai, ežere išmetė draudžiamus žvejybos įrankius – ne mažiau kaip devynis plombomis nežymėtus tinklus, siekdami jais pagauti žuvų, šiais tinklais neteisėtai pagavo 119 karšių, 112 starkių, 27 lynus, 2 lydekas, 20,9 kg karosų, 5,35 kg ešerių, tokiu būdu naikino laukinės gyvūnijos išteklius ir padarė didelę – 25 526,25 Eur. dydžio žalą gyvūnijai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020).

Kitoks laukinės gyvūnijos naudojimas gali pasireikšti įvairiais veiksmais, pavyzdžiui, renkant paukščių kiaušinius, paimant gyvūnus iš jų buveinių, prekyba jais, mainai, neteisėtai laikant nelaisvėje (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 389). Laukinės gyvūnijos išteklių naikinimas gali būti padaromas ir veikimu, ir neveikimu. Veikimas – mechaninis, fizinis, cheminis ar kitoks poveikis gyvūnijos ištekliams, dėl kurio nelieka atitinkamų gyvūnijos išteklių. Neveikimu laukinės gyvūnijos naikinimas padaromas tada, kai kaltininkas nesilaiko elementariausių saugumo taisyklių, dėl ko naikunami laukinės gyvūnijos ištekliai, arba nesiima reikiamų priemonių šiems ištekliams išsaugoti, nors yra įpareigotas tai daryti. Nusikalstamos gali būti labai įvairios veikos (veikimas ar neveikimas), pavyzdžiui, laukinės gyvūnijos nuodijimas, paukščių kiaušinių naikinimas, laukinių žvėrių ar paukščių nešėrimas, turint pareigą tai daryti, vandens telkinių užteršimas ir panašiai (Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 21 d. nuosprendis Nr. 1A-147-238/2020).

Šios nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji, esminė sąlyga baudžiamajai atsakomybei kilti pagal šį straipsnį yra didelės žalos padarymas laukinei gyvūnijai. Sprendžiant, ar gyvūnijai padaryta žala yra didelė, taip pat apie kitų padarinių sunkumą aplinkai, reikia atsižvelgti į aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo pobūdį, materialinių nuostolių dydį, žalos ekosistemai pobūdį ir dydį, gamtos objektų, kuriems buvo padaryta žala, vertingumą, žalos mastą, galimybę atkurti tai, kas buvo suniokota, sužalota, ir pan. Pagal Aplinkos apsaugos įstatymo 32³ straipsnį reikšmingas neigiamas poveikis saugomai rūšiai nustatomas pagal šiuos išmatuojamus duomenis: 1) saugomos rūšies populiacijos (individų skaičiaus, tankumo) sumažėjimą; 2) konkrečių individų arba pažeistos teritorijos svarbą saugomos rūšies apsaugai, saugomos rūšies retumą (įvertintą vietos, regiono ir aukštesniu lygiu, įskaitant ES lygį); 3) saugomos rūšies galimybę daugintis (pagal šiai saugomai rūšiai arba šiai populiacijai būdingą dinamiką), jos gyvybingumą; 4) saugomos rūšies, kuriai padaryta žala, galimybę per trumpą laiką be jokio įsikišimo, išskyrus padidintas apsaugos priemones, atsinaujinti iki būklės, kuri dėl saugomos rūšies dinamikos virsta į būklę, tokią pačią arba geresnę už pirminę saugomos rūšies apsaugos būklę. Pavyzdžiui, vienoje kasacinėje nutartyje nustatyta, kad net ir vienos saugomos rūšies individo *inter alia* lūšies sumedžiojimas sukelia didelę žalą gamtai: sumedžiojus net ir vieną lūšį, ypač Kazlų Rūdos miškų masyve, kur jos veisiamos dirbtinai (teismo proceso metu nustatyta, kad per 2013 – 2015 m. čia į laisvę paleistos 5 lūšys), populiacijai bei rūšies apsaugos būklei buvo padaryta didelė žala. Lūšies, kaip ypač saugomo objekto, vertingumą bei reikšmingumą patvirtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. liepos 15 d. įsakymu patvirtintoje Saugomoms rūšims ir jų buveinėms

padarytos žalos apskaičiavimo metodikoje už neteisėtais veiksmais sunaikintą lūšį nustatytas vienas iš didžiausių bazinių tarifų (4 795,70 Eur). Didelės žalos požymio motyvavimas pažeisto objekto ekologiniu vertingumu, kad nušautas nemedžiotinos ir ties išnykimo riba esančios gyvūnų rūšies jaunas (ne jaunesnis nei vienerių metų amžiaus), reproduktyvus patinas, šios ypatingai saugomos gyvūnų rūšies (lūšių) atkūrimo gamtai žala, kad buvo sumedžiota dirbtinai išveista lūšis teritorijoje, kurioje aplinkos apsaugos darbuotojai, siekdami išsaugoti rūšies populiaciją, jas veisė dirbtinai, ir padaryta žala gamtinei aplinkai, sutrikdžiusi jos natūralius biologinius procesus, yra didelė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-697/2020). Kitoje kasacinės instancijos teismo byloje, kasatoriai teigė, kad valtyje rastos dvi sugautos 602 Lt. vertės žuvys negali būti pripažintos didele žala gyvūnijai. Tačiau Teismas pažymėjo, kad didelės žalos požymis, atsižvelgiant į BK 272 straipsnio specifiką, negali būti suvedamas vien į sužvejoto laimikio dydžio apskaičiavimą – žuvų kiekį, vertę pinigine išraiška ir pan. Privalu atsižvelgti ir į kitas konkrečias bylos aplinkybes, reikšmingas vertinant vandenų gyvūnijai padarytą žalą. Pirmosios instancijos teismas nuosprendyje nustatė, kad K. J., V. A. ir S. M. žvejojo neteisėtai, ilgą laiką ir ilgame apie dviejų kilometrų ruože Nemuno upėje naudodami du impulsinės elektros srovės aparatus, t. y. taikydami vandens gyvūnų masinio naikinimo būdą ir taip padarė didelę žalą vandenų gyvūnijai, sutrikdė jos natūralius biologinius procesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006). Toks Teismo verdiktas laikytinas teisingu, nes administracinę atsakomybę užtraukia mėgėjiškos žūklės taisyklių pažeidimas, padarytas panaudojant draudžiamų žvejybos įrankių ar draudžiamu būdu (išskyrus elektros energiją ir ultragarsą). Žvejojimas panaudojus elektros energiją ar ultragarsą reiškia nusikalstamos veikos padarymą, be papildomo padarytos didelės žalos gyvūnijai įrodinėjimo.

Pagal šio nusikaltimo kvalifikuotąją sudėtį (BK 272 straipsnio 2 –ąją dalį) atsakotas, kas neteisėtai naikino, žalojo ar paėmė iš natūralios aplinkos ypatingai saugomų rūšių laukinius gyvūnus, juos įgijo, laikė, gabeno, realizavo ar komerciniais tikslais naudojo ypatingai saugomų rūšių laukinius gyvūnus, jų dalis ar gaminius iš jų, jeigu tokia veika nebuvo padaryta didelės žalos ypatingai saugomų rūšių laukinių gyvūnų rūšies apsaugos būklei ir tokia veika buvo susijusi su nedideliu ypatingai saugomų rūšių laukinių gyvūnų kiekiu. Ypatingai saugomos laukinių gyvūnų rūšys pagal Saugomų gyvūnų, augalų ir grybų įstatymą turėtų būti suprantamos kaip griežtai saugomos rūšys. Pagal šį įstatymą, griežtai saugomos rūšys – gyvūnų, augalų ir grybų rūšis, jautri gamtinės aplinkos pokyčiams ir trikdimui, iš Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių

sąrašo išskirta kaip griežtai saugoma ir (arba) įrašyta į Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių, kurioms reikalinga griežta apsauga, sąrašą (aplinkos ministro įsakymas, 2010). Baudžiamoji atsakomybė pagal šią straipsnio dalį gali būti taikoma tik tuo atveju, jeigu normoje nurodyti alternatyvūs veiksmai buvo atlikti su nedideliu kiekiu ypatingai saugomų gyvūnų rūšių arba nebuvo padaryta didelės žalos ypatingai saugomų gyvūnų rūšies apsaugos būklei.

BK 272 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta itin kvalifikuota neteisėto laukinės gyvūnijos išteklių naudojimo sudėtis. Pagal šio straipsnio 3 – ają dalį atsako tas, kas neteisėtai naikino, žalojo, paėmė iš natūralios aplinkos, gaudė ar kitaip įgijo, laikė, perdirbo, gabenė, realizavo ar kitaip naudojo didelį kiekį saugomų rūšių laukinių gyvūnų, jų dalių ar gaminių iš jų arba tokia veika padarė didelę žalą saugomų rūšių laukinių gyvūnų rūšies apsaugos būklei, arba tokią veiką padarė komerciniais tikslais. Saugomos rūšys yra įtvirtintos Lietuvos raudonojoje knygoje¹⁶ ir aplinkos ministro įsakyme dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo (šiuo įsakyme pateiktos saugomos rūšys sutampa su raudonojoje knygoje įtvirtinto sąrašo rūšimis). Šiuo sąraše įtvirtinti šie saugomi žinduoliai: šermuonėlis, lūšis, ilgasnukis ruonis, stumbras ir t.t. Taigi, BK 272 straipsnio 3 dalyje nurodyta nusikalstamos veikos sudėtis objektyviai pasireiškia alternatyviomis veikomis – saugomų laukinių gyvūnų, jų dalių, gaminių iš jų neteisėtu naikinimu, žalojimu, gaudymu, ėmimu iš natūralios aplinkos ar kitokiu įgijimu, laikymu, perdirbimu, gabenimu, realizavimu ar kitokiu naudojimu, kuris gali pasireikšti paimant laukinius gyvūnus iš jų buveinių, paimant jų kiaušinius, renkant juos zoologinėms kolekcijoms (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 389). Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 272 straipsnio 3 dalį kyla tik tada, kai minėtos veikos padaro didelę žalą saugomų rūšių laukinių gyvūnų apsaugos būklei arba jos daromos su dideliu saugomų rūšių laukinių gyvūnų, jų dalių ar gaminių iš jų kiekiu, arba tokios veikos daromos komerciniais tikslais, t. y. siekiant pasipelnyti iš tokios veikos. Komercinis tikslas neturėtų būti konstatuojamas, kai buvo parduotas vienas gyvūnas. Aplinkybė, kad buvo sutarta parduoti vieną lūšies gaišeną, kaip vienkartinis veiksmas, negali būti

¹⁶ Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas 5 straipsnis. Lietuvos raudonoji knyga

1. Aplinkos ministerija ar jos įgaliota institucija ne rečiau kaip kas 10 metų leidžia informacinį leidinį – Lietuvos raudonąją knygą. Juo visuomenė supažindinama su Lietuvos Respublikos teritorijoje saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšimis, jų statusu, paplitimu, jų ekologija ir biologija, populiacijų gausumu, joms gresiančiu pavojumi, rūšių apsaugos būkle.

2. Lietuvos raudonoji knyga rengiama pagal Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašą.

laikomas atliktas komerciniais tikslais. Komercija yra prekių ir paslaugų mainai, ypač plataus masto. Komercija yra ekonominė veikla, kuria siekiama pelno, prekių ir paslaugų pardavimas, prekyba. Sąvoka komercija ir komerciniai tikslai yra platesnė nei vienkartinis kokios nors prekės realizavimas (Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 21 d. nuosprendis Nr. 1A-147-238/2020). Tokie vertinamieji požymiai kaip didelė žala ar didelis saugomų rūšių kiekis turi būti kiekvienu atveju vertinami *ad hoc*, atsižvelgiant į saugomos rūšies paplitimą teritorijoje, reprodukcijos, atsistatymo galimybes *inter alia*, vadovaujantis Aplinkos apsaugos įstatyme pateiktais reikšmingo neigiamo poveikio aplinkai nustatymo kriterijais (Aplinkos apsaugos įstatymo 32³ straipsnis, BK 277¹ straipsnis).

Šio straipsnio 4 dalyje įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas. Jį gali padaryti tas, kas neteisėtai gamina, įsigyja, laiko, gabena ar realizuoja elektros ar ultragarso žvejybos prietaisus.

Šių nusikalstamų veikų kaltės forma – tyčia ir neatsargumas, subjektas – 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, taip pat ir juridinis asmuo. Įprastai už medžioklės ar žvejybos taisyklių pažeidimus yra taikoma administracinė atsakomybė (atitinkamai 290 ir 291 ANK straipsniai). 2004 – 2024 m. laikotarpiu registruota 151 BK 272 straipsnio pažeidimas, pastaruosius metus registruoti rodikliai nesiekia net 10 atvejų per metus (žr. 3 *paveikslą*). Informatikos ryšių departamento duomenimis 58 procentai ikiteisminių tyrimų nutraukta, teismui perduotos 52 bylos. Dažniausiai už neteisėtą žvejojimą ar medžiojimą paskiriamos baudos, atimama teisė medžioti ar žvejoti tam tikram laikotarpiui, konfiskuojamos neteisėtos medžioklės ir žvejybos priemonės bei aplinkos apsaugos institucijai priteisiama žala pagal aplinkos ministro įsakymu patvirtintas padarytos žalos apskaičiavimo metodikas (Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministro įsakymas dėl laukinių gyvūnų rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikos patvirtinimo, 2015; Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministro įsakymas dėl Lietuvos saugomoms rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikos patvirtinimo, 2018). Pavyzdžiui, žala už neteisėtai sumedžiotą šerną ar stirną siekia 1 450 Eur; už stumbrą – 10 140 Eur; lūšį – 4 340 Eur.

3.9. 273 straipsnio analizė

Pagal Konstitucijos 47 straipsnį, miškai priklauso valstybei išimtinė nuosavybės teise, miškus įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai gali pagal konstitucinį įstatymą. Miškas yra vienas iš pagrindinių gamtos turtų. Jis yra vieningos ekologinės sistemos dalis, tarnauja visuomenės ir žmonių gerovei, saugo kraštovaizdžio stabilumą, gerina aplinkos kokybę. Miškui, kaip aplinkos sudedamajai daliai, yra taikomi bendrieji aplinkos apsaugos principai: aplinkos apsauga yra valstybės bei kiekvieno gyventojo rūpestis ir pareiga; viešieji ir privatūs interesai turi būti skirti aplinkos kokybei gerinti; neigiamo poveikio aplinkai mažinimas; gamybos ekologizavimas; gamtos išteklių racionalus ir kompleksiškas naudojimas (Konstitucinio teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimas). Didelę reikšmę gamtai ir ekosistemai turi ir pelkės. Tad būtent BK 273 straipsnis įtvirtina baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą miško kirtimą ir pelkių naikinimą. Pagal šį straipsnį atsako tas, kas neturėdamas leidimo iškirto, sunaikino ar sužalojo miško žemėje daugiau negu 500 kietmetrių medžių¹⁷ (jeigu iškertama mažiau – taikoma administracinė atsakomybė pagal ANK 273 straipsnį) arba nusiausino pelkę. Šios nusikalstamos veikos objektas yra miškų ir pelkių apsaugos pagrindai. Dalykas – miškai ir pelkės. Pagal Miškų įstatymą¹⁸ miškas – ne mažesnis kaip 0,1 hektaro žemės plotas, apaugęs medžiais, kurių skalsumas¹⁹ ne mažesnis kaip 0,3 ir kurių aukštis natūralioje augavietėje brandos amžiuje siekia ne mažiau kaip 5 metrus, ir kita miško augalija, taip pat ne mažesnis kaip 0,1 hektaro žemės plotas, kuriame medynas išretėjęs ar dėl žmonių veiklos ar gamtinių veiksnių jame laikinai medžių nėra (želdintinos miško

¹⁷ Ankstesnėje kodekso redakcijoje BK 273 straipsnyje iškirsto miško kiekis buvo apibrėžiamas 1 hektaro plotu.

¹⁸ **Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. 1 straipsnio 1 dalis.** Miškų įstatymo paskirtis – reglamentuoti miškų atkūrimą, apsaugą bei naudojimą ir sudaryti teisinės prielaidas, kad visų nuosavybės formų miškai būtų tvarkomi pagal vienodus tvaraus ir subalansuoto miškų ūkio principus, užtikrinant racionalų miškų išteklių naudojimą ir siekiant aprūpinti šalies pramonę žaliava, suteikti šaliai didžiausią socialinę ir ekonominę naudą, užtikrinant biologinės įvairovės išsaugojimą, miškų produktyvumo didinimą, kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, galimybę dabar ir ateityje atlikti ekologines, ekonomines ir socialines funkcijas nedarant žalos kitoms ekosistemoms.

¹⁹ Miškininkystės praktikoje medyno skalsumu yra priimta laikyti lajų susiglaudimo laipsnį. Tiksliau apie skalsumą galima spręsti iš konkretaus medyno tūrio viename ha, palyginus jį su normalaus medyno tūriu (arba skerspločių suma krūtinės aukštyje). Normalus medynas yra toks, kuriame medžių lajos yra visiškai susivėrusios ir jų santykinis skalsumas prilyginamas 1,0. Nesant tuščių prošvaisčių medyno lajose, medyno skalsumas bus lygus vienetui (1,0). Jeigu prošvaisčių užima pusę medyno lajų ploto, tai skalsumas bus lygus 0,5 ir t.t. Minimalus medyno skalsumas yra 0,3. Jei medžių visumos skalsumas mažesnis nei 0,3, sklypas laikomas mišku neapaugusia žeme, o čia augantys medžiai aprašomi kaip pavieniai. 0,3-0,5 skalsumo medynai priskiriami retiems, 0,6-0,7 - vidutinio tankumo ir 0,8-1,0 - tankiems.

aikštės, kirtavietės, žuvę medynai)²⁰. Pelkė – drėgmės pertekliaus plotas sausumoje, apaugęs specifine augalija.

Anksčiau šios BK normos specifiškumas pasireiškė tuo, kad šio nusikaltimo dalykas – miškas – buvo ne bet koks, o pažeidėjui nuosavybės teise priklausantis miškas, tai reiškė, kad jeigu buvo iškertamas valstybei ar kitam asmeniui priklausantis miškas, asmuo atsakė tik pagal BK 187 straipsnį (Svetimo turto sunaikinimas ar sugadinimas), be to, jeigu iškirtęs svetimą mišką jį dar ir pasisavino – atsakė pagal 187 straipsnio ir 178 (vagystės) sutaptį. (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 395). Taip pat baudžiamoji atsakomybė galėjo kilti tik už neteisėtai iškirsto miško 1 hektaro plotą. Neteisėtai iškirsto miško ploto kriterijus baudžiamajai atsakomybei kilti buvo nelogiškas, nes praktikoje pasitaiko atvejų, kai iškertamas ne visas miškas plynai, o tik tam tikros rūšies medžiai, pavyzdžiui, ąžuolai, uosiai ar kiti brandūs vertingi medžiai, o kiti, ne tokie vertingi, paliekami. Tokio kirtimo nebuvo galima laikyti plynu ir asmuo negalėjo atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą (Zykevičius, 2010, p. 202). Tad pagirtinas toks įstatymų leidėjo sprendimas ir 2017 m. pakeitimas – atsakomybės ribas sieti su iškirstos medienos kiekiu. Tačiau 500 kietmetrių riba baudžiamajai atsakomybei už miško iškirtimą kilti yra per didelė ir nutolusi nuo realybės. Antai administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-281-458/2017 pritaikyta administracinė atsakomybė už 47,922 kietmetrių miško iškirtimą, byloje Nr. ATP-149-531/2016 pritaikyta atsakomybė už 122,909 kietmetrių medienos iškirtimą, byloje Nr. e2AT-16-693/2016 pritaikyta atsakomybė už 61,12 kietmetrių iškirtimą, byloje Nr. ATP-1010-315/2015 pritaikyta atsakomybė už 127,316 kietmetrių iškirtimą, byloje Nr. ATP-551-348/2015 pritaikyta atsakomybė už 84,6 kietmetrių iškirtimą, byloje Nr. ATP-46-255/2014 už 185,05 kietmetrių medienos iškirtimą, byloje Nr. ATP-381-116/2013 už 33,97 kietmetrių iškirtimą, byloje Nr. ATP-61-360/2013 už 34,648 kietmetrių iškirtimą, byloje Nr. ATP-24-174/2013 už 30,97 kietmetrių medienos iškirtimą, byloje Nr. N⁵⁰²-1762/2010 už 12,57 kietmetrių iškirtimą. Baudžiamosios teisės teorijoje teigiama, kad baudžiamoji teisė atlieka ne tik specialiąją, bet be kita ko ir bendrąją prevenciją potencialiems įstatymo pažeidėjams (Švedas, 2019, p. 21). Tokia administracinės ir baudžiamosios atsakomybės ribų atskirtis neturėtų būti pateisinama. Daugumoje administracinių pažeidimų bylų iškirstos medienos kiekis nesiekia net 100 kietmetrių, todėl nenuostabu, jog registruotų BK 273 straipsnio pažeidimo atvejų vienetai

²⁰ Mišku nelaikomos laukuose, pakelėse, prie vandens telkinių, gyvenamosiose vietovėse ir kapinėse esančios medžių grupės, kelio juostose įveisti želdiniai, viešosios geležinkelių infrastruktūros valdytojo patikėjimo teise valdomuose ne miškų ūkio paskirties žemės sklypuose augantys medžiai ir krūmai, siauros – iki 10 metrų pločio – medžių juostos, gyvatvorės, pavieniai medžiai ir krūmai, taip pat miestuose ir kaimo vietovėse ne miškų ūkio paskirties žemėje įveisti želdynai.

(žr. 4 paveikslą). Įdomu tai, kad dar 2005 m. tuometinio teisingumo viceministro parengtame aiškinamajame rašte dėl BK pakeitimo ir papildymo 273¹ straipsniu įstatymo projekto, teigiama, ATPK turėtų numatyti baudas tik už sąlyginai nedidelio masto pažeidimus, kuomet iškertama ar išvežama iki penkiasdešimties kubinių metrų medžių ar krūmų, o atsakomybę už didesnio masto pažeidimus turėtų numatyti BK. Taigi, dar 2005 m. buvo siūloma baudžiamąją atsakomybę taikyti už daugiau nei 50 kietmetrių medienos iškirtimą. Stebina tai, kad įstatymas buvo pakeistas tik 2017 m. ir įstatymų leidėjas baudžiamosios atsakomybės ribas dar iki šiol sieja su 500 kietmetrių. 500 kietmetrių riba baudžiamajai atsakomybei kilti neatitinka realaus fiksuoto neteisėto miško kirtimo mastų. Tokia riba turėtų būti mažinama, bent iki 200 kietmetrių, nes realiaame gyvenime ši baudžiamoji įstatymo norma neveikia, be kita ko neatlieka ir bendrosios prevencijos funkcijos.

Diskusijų kėlė klausimas, ar žmogus iškirtęs sau nuosavybės teise priklausančią mišką turi atlyginti materialinę žalą. Tačiau, Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad asmuo, kirsdamas privačios nuosavybės teise sau priklausančią mišką, gali sukelti dvejopus teisinius padarinius: a) miško savininkas pažeidžia įstatymo ar poįstatyminio teisės akto nustatytą privačių miškų tvarkymo ir naudojimo tvarką, t. y. jis padaro teisės pažeidimą, už kurį gali būti traukiamas teisinė atsakomybė; b) miško savininkas, savavališkai kirsdamas nuosavą mišką, gali padaryti žalą ir aplinkai. Tokiu atveju nepriklausomai nuo administracinės ar baudžiamosios atsakomybės taikymo atsiranda ir prievolė atlyginti padarytą aplinkai žalą. Miško savininkas savavališkai kirsdamas mišką padaro žalos aplinkai, todėl atsiranda prievoliniai santykiai dėl žalos atlyginimo. Tokiu atveju atitinkama aplinkos apsaugos institucija turi teisę reikalauti atlyginti aplinkai padarytą žalą (Konstitucinio teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimas). Pagal Miškų įstatymo 23 straipsnį, fiziniai ir juridiniai asmenys, padarę žalos miško valdytojui, savininkui ir naudotojų miškui, kitam turtui ir teisėtiems interesams ar miškui, kaip aplinkos objektui, privalo visiškai ją atlyginti arba, jeigu yra galimybė, atkurti iki pažeidimo buvusią būklę. Nuostolių apskaičiavimo tvarką nustato aplinkos ministro įsakymu patvirtintą fizinių ir juridinių asmenų neteisėta veika miškuose padarytos žalos aplinkai atlyginimo dydžio apskaičiavimo metodika. Pagal šį įsakymą lėšos, įstatymų nustatyta tvarka išieškotos iš fizinių ir juridinių asmenų už neteisėta veika miškuose padarytą aplinkai žalą, pervedamos į Aplinkos apsaugos rėmimo programą. Pareikšti ieškinius dėl neteisėta veika padarytos žalos turi teisę: miško valdytojai, savininkai ir naudotojai, kurių miškui, turtui ar teisėtiems interesams padaryta žala arba aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, kai žala padaryta aplinkai.

Objektyviai veika pasireiškia aktyviais veiksmais: miško iškirtimu laikoma stačių medžių ar krūmų nupjovimas, naikinimas – bet koks fizinis, biologinis, cheminis poveikis, dėl ko yra sunaikinamas miškas, kitoks žalojimas – gali pasireikšti įvairiais miško žalojimo veiksniais, laužymu, rovimu ir pan. Pelkių nusausinimas pasireiškia bet kokiais veiksmais, dėl kurių pelkės nebelieka (Abramavičius, *et.al.*, 2010, p. 396). Pažymėtina, kad baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik už neteisėtą miško kirtimą, t.y. neturint atitinkamo leidimo, arba jeigu jis yra pasibaigęs. Pagal Miškų įstatymą draudžiama atlikti kirtimus ir naudoti kitus miško išteklius negavus nustatyta tvarka išduoto leidimo, kai pagal galiojančius teisės aktus toks leidimas reikalingas. Leidimus kirsti mišką išduoda valstybinė miškų tarnyba, pateikus reikiamą dokumentaciją.

Kaltininkas šią veiką gali padaryti tiesiogine ir netiesiogine tyčia. Štai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. rugsejo 20 d. nutartyje Nr. 2K-380/2011, nustatė, jog žemesnės instancijos teismai tinkamai veiką kvalifikavo kaip atliktą netiesiogine tyčia pagal BK 273 straipsnio 1 dalį, nes P. K. plynam miško kirtimui neturėdamas leidimo iš Regiono aplinkos apsaugos departamento, savo miške kitiems asmenims, neįspėjęs jų, kad negalima kirsti plynai, leido kirsti medžius, kurie plynu kirtimu iškirto didesnę negu vieno hektaro miško plotą ir šį nusikaltimą padarė netiesiogine tyčia. P. K. kitiems asmenims leido kirsti savo mišką nenurodęs tikslų kertamų plotų ribų, neaptaręs kertamos medienos kiekio bei neįspėjęs jų, kad negalima kirsti plynai, bei nekontroliuodamas miško kirtėjų (tokia miško savininko pareiga nustatyta Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatose) suvokė, kad gali būti iškirstas didesnis negu vieno hektaro miško plotas plynai ir tai numatė, ir nors tokių padarinių nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti.

Šios nusikalstamos veikos subjektas – pakaltinamas 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, bei juridinis asmuo. Taip pat reikėtų pridurti, kad neteisėtai iškirtus mišką ir jį pasisavinus (išvežus), kaltininkas turėtų atsakyti pagal realiąją BK 273 ir 178 straipsniuose nustatytą nusikaltimų sutaptį. Jeigu neteisėtai iškertama ir pasisavinama mažiau nei 500 kietmetrių medžių turi būti taikoma administracinė atsakomybė pagal ANK 273 straipsnį ir baudžiamoji atsakomybė pagal 178 straipsnio atitinkamą dalį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. kovo 7 d. nutartyje Nr. 2K-376/2006 yra išaiškinęs, jog neteisėtas medžių kirtimas ir pasikėsinimas įvykdyti vagystę skiriasi savo esminiais veikos požymiais ir neapima viena kitos. Pavyzdžiui, ANK 273 (tuomet dar galiojusio ATPK 62 straipsnio) ir atitinkamai BK 273 veikų kėsinimosi objektas yra miškų apsauga, tuo tarpu vagystės norma saugo kitą vertybę – nuosavybę. Minėti straipsniai ir jų dalys apima skirtingas neteisėtas veikas: neteisėtą medžių kirtimą ir

svetimo turto pagrobimą. Skiriasi ir tyčios turinys: neteisėto medžių kirtimo atveju – asmuo supranta, kad neteisėtai iškerta medžius kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančioje miško žemėje, numato žalingas to pasekmes gamtai, o kėsintis įvykdyti vagystę atveju, supranta, kad kėsina užvaldyti svetimą turtą (medžius), numato, kad dėl tokių jo veiksmų teisėtas turto savininkas jo neteks, ir to nori.

Per 20 metų BK 273 straipsnio pagrindu registruota 87 veikos (žr. 4 paveikslą). Informatikos ryšių departamento duomenimis 88 ikiteisminių tyrimų nutraukta, manytina dėl to, kad veikos dalykas iš 1 ha iškirsto miško ploto buvo pakeistas į apibrėžimą tūriu – 500 kietmetrių. Per pastaruosius 6 metus registruotos vos 3 veikos.

3.10. 274 straipsnio analizė

Pagal BK 274 straipsnio (Neteisėtas saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimas, naikinimas, realizavimas ar kitoks disponavimas jais) 1 –ąją dalį atsako tas, kas neteisėtai naikino, žalojo, paėmė iš natūralios aplinkos ar kitaip rinko arba įgijo, laikė, perdirbo, gabenė, realizavo ar kitaip naudojo didelį kiekį saugomų rūšių laukinių augalų, grybų, jų dalių ar gaminių iš jų arba tokia veika padarė didelę žalą saugomų rūšių laukinių augalų ar grybų rūšies apsaugos būklei, arba tokią veiką padarė komerciniais tikslais. Šio straipsnio antroji dalis nustato baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Baudžiamuoju nusižengimu laikoma neteisėtas laukinių augalų ir grybų naikinimas, žalojimas, paėmimas iš natūralios aplinkos ar kitoks rinkimas ypatingai saugomų rūšių augalų, jų dalių ir gaminių, jų laikymas, gabenimas, realizavimas ir komercinis naudojimas, jeigu tokia veika nebuvo padaryta didelės žalos saugomų augalų ir grybų rūšių apsaugos būklei ir tokia veika yra susijusi su nedideliu ypatingai saugomų augalų ir grybų rūšių kiekiu. Šios nusikalstamos veikos objektas yra augalų ir grybų rūšių, kurios skelbiamos nykstančiomis, pažeidžiamomis, retomis, rinkimo, naikinimo, realizavimo ar kitokio disponavimo tvarka. Dalykas – saugomų rūšių ar ypatingai saugomų rūšių laukiniai augalai ar grybai, jų dalys ir gaminiai iš jų. Lietuvos Respublikos saugomų augalų ir grybų rūšių sąrašas tvirtinamas ministro įsakymu²¹. Į jį įtrauktos įvairios kiminių, verpenių, pataisų, asiūklių ir kai kurios grybų, dumblių ir samanų rūšys. Dar ministro įsakymu yra tvirtinamas griežtai saugomų augalų ir grybų rūšių sąrašas, (kurį, šio analizuojamo straipsnio kontekste reikėtų laikyti ypatingai saugomų rūšių sąrašu),

²¹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2020 m. birželio 6d. įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymo nr. 504 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

kuriame nurodomos kai kurių pataisūnų, magnolijūnų, grybų, kerpių ir samanų sąrašas, taip pat Aplinkos ministerija tvirtina Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių sąrašus²². Veikia pasireiškia alternatyviais veiksmais: neteisėtu naikinimu, žalojimu, paėmimu, įgijimu, laikymu, perdirbimu, gabenimu, realizavimu ar kitokiu naudojimu saugomų augalų ir grybų rūšis. Teisėtai rinkti ir naudoti šias rūšis leidžiama tik gavus Aplinkos ministerijos išduotą leidimą. Asmuo, norintis paimti iš gamtinės aplinkos kurį nors saugomų rūšių egzempliorių, Aplinkos ministerijai turi pateikti argumentuotą paraišką, kurioje nurodo rūšis, numatomas paimti iš gamtinės aplinkos, egzempliorių kiekį, paėmimo tikslus, paėmimo būdą, vietą. Aplinkos ministerija paraiškas svarsto ir išduoda leidimą arba raštu pateikia motyvuotą atsisakymą išduoti leidimą per 10 darbo dienų nuo paraiškos gavimo dienos. Pagal aplinkos ministro įsakymą „Dėl saugomų rūšių gyvūnų, augalų ir grybų paėmimo iš gamtinės aplinkos tvarkos aprašo patvirtinimo“ leidimas paimti saugomus augalus ir grybus iš natūralios gamtinės aplinkos išduodamas šiems tikslams:

- 1) kai siekiama apsaugoti saugomų rūšių egzempliorius nuo neišvengiamos žūties dėl natūralių priežasčių ar žmonių ūkinės veiklos;
- 2) kai siekiama apsaugoti laukinę augaliją ir gyvūniją ir išsaugoti natūralias buveines;
- 3) kai siekiama išvengti didelės žalos žemės, miško ar žuvininkystės ūkiams, oro transportui;
- 4) kai siekiama išvengti didelės žalos kitoms nuosavybės rūšims;
- 5) kai siekiama išvengti žalos žmonių sveikatai ir saugumui;
- 6) mokslo, mokymo tikslais, kai siekiama saugomų rūšių populiacijų atstatymo ir reintrodukcijos bei dėl šiems tikslams įgyvendinti būtino veisimo, įskaitant augalų dirbtinį dauginimą;
- 7) kai siekiama griežtai kontroliuojant atrankos būdu ir ribotais kiekiais paimti ir laikyti įsakyme nurodytuose sąrašuose įrašytų Saugomų rūšių egzempliorių ribotą skaičių.

Šių nusikalstamų veikų subjektas – 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, bei juridinis asmuo, subjektyvioji pusė – tyčia ir neatsargumas.

Šį BK 274 straipsnyje nurodytą nusikaltimą nuo baudžiamojo nusižengimo riboja **didelio kiekio** ir **didelės žalos** vertinamieji požymiai, kurių BK nedetalizuoja, o šie

²² **Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių sąrašai yra šie:**

- 1) Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių, kurių apsaugai reikalingas specialių saugomų teritorijų steigimas, sąrašas;
- 2) Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių, kurioms reikalinga griežta apsauga, sąrašas
- 3) Europos bendrijos svarbos gyvūnų ir augalų rūšių, kurių ėmimui iš gamtos ir naudojimui gali būti taikomos tvarkymo priemonės, sąrašas;

požymiai kiekvienu konkrečiu atveju turėtų būti vertinami *ad hoc*, atsižvelgiant į Aplinkos apsaugos įstatymo 32³ straipsnį, kuriame pateikiami išmatuojamieji duomenys, kuriais nustatoma, ar buvo padarytas reikšmingas neigiamas poveikis (pagal BK – didelė žala) saugomai rūšiai ar rūšies buveinei. Didelė žala turėtų būti laikoma, kai saugomų augalų ar grybų rūšis visiškai ar iš dalies sunaikinama, arba žymiai sumažėja rūšies populiacija, turėtų būti atsižvelgiama į saugomos rūšies svarbą, jos retumą, galimybę daugintis, galimybę per trumpą laiką natūraliomis sąlygomis atsinaujinti iki pradinės būklės ir t.t. Didelis kiekis turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į kiekybinius neteisėtai panaudotų augalų ir grybų skaičius, jų paplitimo užimamo ploto sumažėjimą, jų atsistatymo ir augimo greitį. Pagal minėtą įstatymą didelė žala turėtų būti pripažįstama visais atvejais, jeigu kartu nustatomas ir poveikis žmogaus sveikatai. Komerciniai tikslai savaime yra baudžiamojo įstatymo uždrausti, kaip minėta anksčiau, saugomas laukinių augalų ir grybų rūšis rinkti gavus leidimą galima tik moksliniais, saugojimo, žalos išvengimo žmonių sveikatai, gamtai, ar žmonių veiklai tikslams.

Jeigu įvertinus specialistų išvadas nustatoma, kad padaryti neigiami pokyčiai tam tikrai augalų ar grybų rūšiai yra mažesni už natūralius svyravimus, jeigu pokyčiai buvo padaryti atliekant įprastą vietovių tvarkymą, nustatytą gamtotvarkos planuose arba jeigu nustatoma, kad saugoma rūšis ar buveinė be jokio įsikišimo per vienerius metus atsinaujins iki pirminės būklės (prieš padarytą pažeidimą), turėtų būti taikoma administracinė atsakomybė pagal ANK 285 straipsnį. Pažymėtina, kad pagal BK 274 straipsnio 2 dalies normos formuluotę, veika baudžiamuoju nusižengimu laikoma tik tuo atveju, jeigu yra susijusi su nedideliu augalų ar grybų kiekiu paėmimu iš gamtos, tai reiškia, kad jeigu ir nebuvo padaryta didelė žala, bet iš gamtos buvo paimtas didelis kiekis saugomų augalų ir grybų rūšių, veika turėtų būti kvalifikuojama pagal nusikaltimo, t.y. BK 270 straipsnio 1 dalies normą.

Nusikaltimai nurodyti šiame straipsnyje gali būti padaromi tyčia ir neatsargiai, subjektas – 16 m. sulaukęs pakaltinamas asmuo arba juridinis asmuo. Kaip jau minėta, iki šiol nėra pradėta nė vieno ikiteisminio tyrimo pagal šias nusikalstamos veikos sudėtis.

IŠVADOS

1. Tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose nėra pateikiama vieningo aplinkos apibrėžimo, tačiau apibendrinus mokslininkų bei teisės aktuose pateiktas aplinkos apibrėžtis galima pateikti tokią aplinkos sąvoką – tai žmoniją supančių komponentų sistema, į kurią patenka natūrali gamtinė aplinka ir joje tarpusavyje sąveikaujantys atskiri gyvi ir negyvi komponentai, tokie kaip gyvūnijos ir augalijos rūšys, žemės paviršius ir jos gelmės, oras ir vanduo.
2. Aplinkos apsaugos tradicija istorinės Lietuvos teisės šaltiniuose gan sena. Pirmosios aplinkos apsaugos užuomazgos jau aptinkamos 1468 m. priimtame Kazimiero teisyne, o itin plati ir pažangi aplinkosauginių normų sistema įtvirtinta pirmuosiuose LDK kodifikuotos teisės šaltiniuose – Statutuose, kuriuose aplinkos elementų samprata beveik analogiška šios dienos Aplinkos apsaugos įstatyme pateiktai sampratai.
3. Šiame darbe buvo aptarti 4 pasirinktų valstybių, kaimyninės Latvijos, Vakarų Europos valstybės – Vokietijos federacijos, anglosaksų teisinės tradicijos – Kanados ir turinčios ketinimų stoti į Europos Sąjungą – Moldovos baudžiamųjų kodeksų nusikalstamų veikų aplinkai sąrašas. Didelių skirtumų palyginus su Lietuvos BK neaptikta, Europos valstybių nusikaltimų aplinkai sąrašas beveik identiškas, o Kanados baudžiamajame kodekse nusikaltimai aplinkai beveik neįtvirtinti, atsakomybė už nusikaltimus aplinkai įtvirtinama federaliniuose įstatymuose.
4. Didžiojoje dalyje normų, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus aplinkai, dispozicijose aptinkami vertinamieji nusikalstamos veikos požymiai, tokie kaip: grėsmė didelei žalai kilti, pavojus žmogaus gyvybei, sunkūs padariniai, nedidelė žala, nedidelis saugomų rūšių kiekis, didelis saugomų rūšių kiekis, vandens kokybės pablogėjimas. Įstatyminiai ir poįstatyminiai teisės aktai, į kuriuos nukreipia šios normos nepateikia šių vertinamųjų požymių turinio, Aplinkos apsaugos įstatymas pateikia tik abstrakčius išmatuojamuosius duomenis, kuriais remiantis turėtų būti sprendžiama apie žalos aplinkai mastą. Tad teismams kyla pareiga kiekvienu konkrečiu atveju išaiškinti tokio požymio turinį, įvertinti jį konkrečių faktinių bylos aplinkybių kontekste. Deja, teismų praktika šioje srityje itin skurdi, tad šių vertinamųjų požymių tikslesnis įtvirtinimas arba rekomendacinių dydžių pateikimas bent poįstatyminiuose tam tikrą žmonių veiklą

reglamentuojančiuose teisės aktuose išspręstą šią problemą, sumažėtų administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo dilema.

5. Dažniausiai padaromas nusikaltimas aplinkai numatytas BK 270 straipsnyje. Kiti dažniausiai padaromi nusikaltimai numatyti BK 272, 271 ir 273 straipsniuose. BK 270¹, 270³, 270⁴, 274 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų 2004 – 2024 m. laikotarpiu neregistruota išvis. Daugumoje straipsnių įtvirtintas didelės žalos aplinkai padarymo vertinamasis požymis lėmė tai, kad už daugumą aplinkosauginių reikalavimų pažeidimų buvo taikoma administracinė atsakomybė, o kartu su ja ir civilinė atsakomybė. 2024 m. sausio 1 d. BK 277¹ straipsnyje apibrėžtas didelės žalos kriterijus turėtų užkirsti kelią teismams žalą gamtai vertinti kaip nedidelę ir nepagrįstai už pavojingas veikas taikyti tik administracinę atsakomybę.
6. Teismų praktikoje kyla problema dėl baudžiamosios ir administracinės atsakomybės taikymo atribojimo BK 270 straipsnio 1 dalies kontekste. Manytina, kad tik pavojaus sukėlimo ar žalos grėsmės prielaidos akivaizdžiai nepakanka, siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, todėl šis straipsnio dalis inkriminuojama itin retai, todėl siūlytina šią veiką dekriminalizuoti.
7. Teisingas ir tikslingas įstatymų leidėjo sprendimas BK 273 straipsnio (Neteisėtas miško kirtimas ar pelkių naikinimas) dalyką sieti ne su iškirsto miško plotu, o su iškirstos medienos kiekiu. Tačiau iškirstas 500 kietmetrių medienos kiekis yra netinkama sąlyga baudžiamajai atsakomybei kilti, nes neatitinka realių fiksuotų miškų kirtimo masto realijų, todėl pažeidėjai neteisėtai kirsdami mišką išvengia baudžiamosios atsakomybės. Šią ribą siūloma mažinti bent iki 200 kietmetrių.
8. Nusikaltimai aplinkai pasižymi ypatingai dideliu latentiskumu. Nors visuotinai žinoma, kad ozono sluoksnis visame pasaulyje mažėja, Lietuvoje nefiksuota nė vieno 270¹ straipsnio pažeidimo. Turint omenyje, kad Baltijos jūra yra viena iš užterščiausių pasaulyje – nė vieno 270³ straipsnio pažeidimo. Šiame magistro darbe aptariamam laikotarpiui nebuvo pradėta nė vieno ikiteisminio tyrimo dėl BK 274 straipsnio pažeidimo. Manytina, taip yra todėl, kad nei visuomenė, nei pačių aplinkos apsaugos institucijų specialistai negeba deramai atskirti saugomų augalų ir grybų rūšių, dėl to ši nusikalstama ir kitos paminėtos veikos yra itin latentiškos.

PASIŪLYMAS

Atsižvelgiant į tai, kad nusikaltimai aplinkai pasižymi itin dideliu latentiskumu, siūlytina įtvirtinti baudžiamąją atsakomybę už duomenų apie aplinkos taršą slėpimą, kaip, pavyzdžiui, yra įtvirtinta kaimyninėje Latvijoje ar šiame darbe aptartame Moldovos baudžiamajame kodekse. Norma galėtų būti tokia:

Duomenų apie aplinkos taršą slėpimas

1. Tas, kas slėpė ar kitaip iškreipė privalomus pateikti duomenis apie aplinkos taršą, jeigu dėl to buvo padaryta didelė žala orui, žemei, dirvožemiui, vandeniui, gyvūnams, augalams, kitiems gyviesiems organizmams, organinėms ir neorganinėms medžiagoms ar antropogeniniams komponentams arba atsirasti kitų sunkių padarinių bet kuriam iš šių aplinkos elementų

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

ŠALTINIAI

Teisės norminiai aktai

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos Tarybos 1988 m. spalio 14 d. sprendimas (88/540/EEB) dėl Vienos konvencijos dėl ozono sluoksnio apsaugos ir Monrealio protokolo dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų sudarymo. L 297, p. 8-9.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. vasario 12 d. direktyva 2002/3/EB dėl ozono aplinkos ore. OL L 067, p. 14–30.
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 11 d. direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje. OL L 80, p. 29.
4. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004 m. balandžio 21 d. 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti). L 143, p. 56–75.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. lapkričio 19 d. direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę. L 328/28.
6. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. spalio 21 d. direktyva 2009/123/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo. L 280/52.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. kovo 9 d. reglamentas (ES) Nr. 305/2011, kuriuo nustatomos suderintos statybos produktų rinkodaros sąlygos ir panaikinama Tarybos direktyva 89/106/EEB. L 88/5.
8. Europos Komisijos 2014 m. gruodžio 18 d. reglamentas (ES) Nr. 1357/2014 kuriuo pakeičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurios direktyvas III priedas. L 365/89.
9. Europos Tarybos 2017 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2017/997 kuriuo iš dalies keičiamos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB III priedo nuostatos dėl pavojingos savybės HP 14 „ekotoksiškumas“. L 150/1.

Nacionaliniai teisės aktai

10. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
12. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216.
13. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1992). *Valstybės žinios*, 5-75.
14. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (1993). *Valstybės žinios*, 63-1188.
15. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 96-1872.
16. Lietuvos Respublikos statybos įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 32-788.
17. Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas (1997). *Valstybės žinios*, 81-4218.
18. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 61-1726.
19. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 142-7261.
20. Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 65-2634.
21. Lietuvos Respublikos mėgėjų žvejybos įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 118-4395.
22. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. sausio 10 d. įsakymas dėl saugomų rūšių gyvūnų, augalų ir grybų paėmimo iš gamtinės aplinkos tvarkos aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 7-294.
23. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. balandžio 1 d. įsakymas dėl Lietuvos Respublikos griežtai saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 39-1884.
24. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2013 m. sausio 4 d. įsakymas dėl mėgėjų žvejybos vidaus vandenyse taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 4-127.
25. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. kovo 6 d. įsakymas dėl fizinių ir juridinių asmenų neteisėta veika miškuose padarytos žalos aplinkai atlyginimo dydžio metodikos patvirtinimo. TAR, 2881.
26. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. kovo 12 d. įsakymas dėl žalos aplinkai, sunaikinus ar sužalojus gamtinius kraštovaizdžio kompleksus ir objektus, skaičiavimo metodikos patvirtinimo. TAR, 3057.
27. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. rugpjūčio 12 d. įsakymas dėl laukinių gyvūnų rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 98-5105.

28. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2018 m. liepos 15 d. įsakymas dėl Lietuvos saugomoms rūšims ir jų buveinėms padarytos žalos apskaičiavimo metodikos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 87-4616.
29. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2020 m. birželio 6d. įsakymas dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. spalio 13 d. įsakymo nr. 504 „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių sąrašo patvirtinimo pakeitimo“. TAR, 12600.
30. Teisingumo ministerijos 2010 m. gruodžio 10 d. parengta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 26, 27, 97, 196, 197, 217, 218, 250, 250(1), 251, 252, 253, 254, 256, 257(1), 267, 267(1), 270, 270(1), 271, 277(1), 288, 295, 310 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 224(1), 249(1), 250(2), 250(3), 250(4), 250(5), 252(1) ir 270(2) straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 51(23), 84(4), 224, 237, 241(1), 242 ir 259(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projektu derinimo pažyma. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.65694> [žiūrėta 2024 m. rugsėjo 12 d.].

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai

31. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> [žiūrėta 2024 m. lapkričio 25 d.].
32. Kanados baudžiamasis kodeksas (1982). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/> [žiūrėta 2024 m. lapkričio 25 d.].
33. Moldovos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2009) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/criminal-code-of-the-republic-of-moldova_html/Republic_of_Moldova_Criminal_Code.pdf [žiūrėta 2024 m. lapkričio 25 d.].
34. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://legislationline.org/sites/default/files/2023-10/Criminal%20Code%20of%20Latvia.pdf> [žiūrėta 2024 m. lapkričio 25 d.].
35. Ispanijos Karalystės baudžiamasis kodeksas (1998) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].

36. Slovėnijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2005) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.vertic.org/media/National%20Legislation/Slovenia/SI_Criminal_Code.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
37. Nyderlandų Karalystės baudžiamasis kodeksas (1881) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf> [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
38. Kroatijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998)) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Criminal-Code.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
39. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1997) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
40. Suomijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1889). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fin/the-criminal-code-of-finland_html/Criminal_code_of_Finland.pdf [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].
41. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2002). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide> [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.].

Tarptautinės teisės aktai

42. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). *Valstybės žinios*, 2006, 68-2497.
43. 1973 m. Tarptautinės konvencijos dėl teršimo iš laivų prevencijos 1978 m. protokolo priedo pakeitimai (Pataisytas MARPOL 73/78 I priedas). TAR, 7597.
44. 1973 m. Tarptautinės konvencijos dėl teršimo iš laivų prevencijos 1978 m. protokolo priedo pakeitimai (Pataisytas MARPOL 73/78 II priedas). TAR, 8235.
45. Vienos konvencija dėl ozono sluoksnio apsaugos (1985). *Valstybės žinios*, 1998, 23-570.
46. Monrealio protokolas dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų (1988). *Valstybės žinios*, 1988, 23-571.

Specialioji literatūra

47. Abramavičius, A., et al. (2010). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. III tomas. Vilnius: Registrų centras.
48. Arbačiauskas, K., et. al. (2021). Lietuvos raudonoji knyga. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
49. Baltrėnas, P., et al. (1996). Aplinkos apsauga. Vilnius: Enciklopedija.
50. Bereikienė, D. (2020). Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. *Nacionalinė teismų administracija*, 15-16.
51. Daunoravičienė, A. (2024). Dirbtinės kilmės radionuklidų Baltijos jūros Lietuvos priekrantės vandenyje ir dugno nuosėdose liekamojo užterštumo analizė. *Žmogaus ir gamtos sauga 2024*, 101-105.
52. Gelumauskienė, R., Šapoka, G. (2012). Lietuvos teisės istorijos Chrestomatija. Vilnius: Justitia
53. Machovenko, J. (2000). Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai. Vilnius: Justitia.
54. Mierauskas, P. (2017). *Aplinkosauga: Šiuolaikinio valdymo iššūkiai*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
55. Mierauskas, P. (2018). Aplinkos apsaugos sistemos valdymo transformacijų apžvalga Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos* 10 (2) p. 313–321.
56. Monkevičius, E., et. al. (2011). *Aplinkosaugos teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia
57. Švedas, G., et. al. (2019). Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
58. Tretjakovas, S. (2012). *Bendro ozono kiekio tyrimai ir matavimo metodų tobulinimas*. Daktaro disertacija, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija (04T), Vilniaus Gedimino Technikos universitetas. Vilnius: Technika.
59. Valikonytė, I., Lazutka, S., Gudavičius, E. (2001). Pirminis Lietuvos Statutas (1529 m.) Vilnius: Vaga.
60. Venckus, Z. (2008). Aplinkos apsaugos politika ir teisė. Vilnius: Technika
61. Veršekys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos požymiai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
62. Zykevičius, A. (2010). Baudžiamoji ir administracinė atsakomybė už neteisėtą miško kirtimą. *Mokslinės konferencijos pranešimų rinkinys*, 2029-5510, 196-205.
63. Žvaigždinienė, I. (2008). Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai. Vilnius: Justitia.

Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

64. Bosphorus Queen Shipping Ltd Corp. prieš Rajavartiolaity [ESTT], Nr. C-15/17, [2018-07-11]. ECLI:EU:C:2018:557.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 52-1435.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 63-2235.
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 30-1050.
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. liepos 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 76-3018.

Bendros kompetencijos teismų praktika

69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2011.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-358-303/2015.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. e2AT-16-693/2016.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-511/2018.

77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-697/2020.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-648/2023.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 30 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-17-303/2023.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023.
83. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. rugsėjo 3 d. nutartis byloje Nr. N-502-1762/2010.
84. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-159/2014.
85. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-172-478/2024.
86. Vilniaus rūmų (Regionų administracinio teismo) 2009 m. gegužės 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. II-587-473/2009.
87. Vilniaus rūmų (Regionų administracinio teismo) 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. II-120-281/2011.
88. Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-24-174/2013.
89. Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. vasario 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-61-360/2013.
90. Vilniaus apygardos teismo 2013 m. gegužės 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-190/2013.
91. Šiaulių apygardos teismo 2013 m. liepos 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-381-116/2013.
92. Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. rugpjūčio 4 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-586-255/2014.
93. Šiaulių apygardos 2015 m. sausio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-25-332/2015.

94. Kauno apygardos teismo 2015 m. birželio 22 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-551-348/2015
95. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. spalio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-1010-315/2015.
96. Panevėžio apygardos 2015 m. lapkričio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-719/2015.
97. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. ATP-149-531/2016.
98. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-281-458/2017.
99. Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-147-238/2020.
100. Kauno apygardos teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-161-493/2020.

Kiti šaltiniai

101. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 273 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 273¹ straipsniu įstatymo projekto (2005). XP-920.
102. Aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 271(1) ir 277(1) straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (2017). XIII P-479.
103. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 270, 271¹ ir 277¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2023). XIV P-2502.
104. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Oficialioji statistika duomenų apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomeny-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B%5D=BK270&BK%5B%5D=BK270-1Z&BK%5B%5D=BK270-2Z&BK%5B%5D=BK270-3Z&BK%5B%5D=BK271&BK%5B%5D=BK271-1Z&BK%5B%5D=BK272&BK%5B%5D=BK273&BK%5B%5D=BK274&DT%5B%5D=2023-12&DT%5B%5D=2022-12&DT%5B%5D=2021->

12&DT%5B%5D=2020-12&DT%5B%5D=2019-12&DT%5B%5D=2018-
12&DT%5B%5D=2017-12&DT%5B%5D=2016-12&DT%5B%5D=2015-
12&DT%5B%5D=2014-12&DT%5B%5D=2013-12&DT%5B%5D=2012-
12&DT%5B%5D=2011-12&DT%5B%5D=2010-12&DT%5B%5D=2009-
12&DT%5B%5D=2008-12&DT%5B%5D=2007-12&DT%5B%5D=2006-
12&DT%5B%5D=2005-12&DT%5B%5D=2004-12&cols=DT

[žiūrėta 2024 m. rugsėjo 18 d.];

105. HELCOM map and data service. *Detected spills of mineral oil and other substances*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://maps.helcom.fi/website/mapservice/index.html> [žiūrėta 2025 m. vasario 5 d.];
106. Trumpas miškininkystės pagrindų kursas – Miško savininko ABC. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.forest.lt/naujienos/a-128/> [žiūrėta 2025 m. vasario 7 d.]
107. Baudžiamojo kodekso 270 straipsnio pakeitimai – aplinkosaugos renovacija: ar grįšime į Europos Sąjungos teisinio reguliavimo kelią, ar ir toliau klaidžiosime sovietmečio klystkeliais? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.glimstedt.lt/naujienos/baudziamojo-kodekso-270-straipsnio-pakeitimai-aplinkosaugos-renovacija-ar-grisime-i-europos-sajungos-teisinio-reguliavimo-kelia-ar-ir-toliau-klaidziosime-sovietmecio-klystkeliais/> [žiūrėta 2025 m. vasario 8 d.]

SANTRAUKA

Nusikalstamos veikos aplinkai

Eglė Bagdonaitė

Aplinka – tai išorės elementai, su kuriais individas sąveikauja, o saugi ir švari aplinka visuomenės saugumo bei gerovės garantas. Lietuvos valstybės Konstitucijos 53 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, o 54 straipsnis skelbia, jog valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Užteršus aplinką ar kitaip pažeidus aplinkos apsaugos teisės normas, sprendžiamas administracinės arba baudžiamosios atsakomybės klausimas, kartu gamtai atlyginama padaryta žala. Aplinkosaugos užuomazgų jau aptinkama LDK Konstitucinės teisės šaltiniuose, o Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse nusikalstamos veikos aplinkai ir žmonių sveikatai įtvirtintos XXXVIII skyriuje. Nusikalstamų veikų sąrašą sudaro 10 straipsnių. Deja, šie nusikaltimai pasižymi dideliu latentiskumu. Net dėl 4 BK nusikalstamų veikų aplinkai nėra pradėta nė vieno ikiteisminio tyrimo 2004 – 2024 m. laikotarpiu, o kitų nusikalstamų veikų registruota itin mažai, teismų praktika šių nusikalstamų veikų atžvilgiu skurdi. Pagrindinis kriterijus, kuriuo iki 2024 m. BK pakeitimų buvo atribojamas administracinės ir baudžiamosios atsakomybės kilimo klausimas, buvo vertinamasis požymis – didelė žala aplinkai. Tačiau šio vertinamojo požymio atskleidimas teismų praktikoje buvo nevienodas ir prieštaringas, tad BK 277¹ straipsnio papildymas ir didelės žalos kriterijaus atskleidimas kaip neigiamo reikšmingo poveikio taip kaip jis apibrėžiamas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme, arba žalos, įvertintos pinigais, sumos viršijimas 400 MGL ribą – turėtų palengvinti ikiteisminio tyrimo institucijų darbą, didelės žalos gamtai ir jos komponentams padarymo įrodinėjimo našą.

SUMMARY

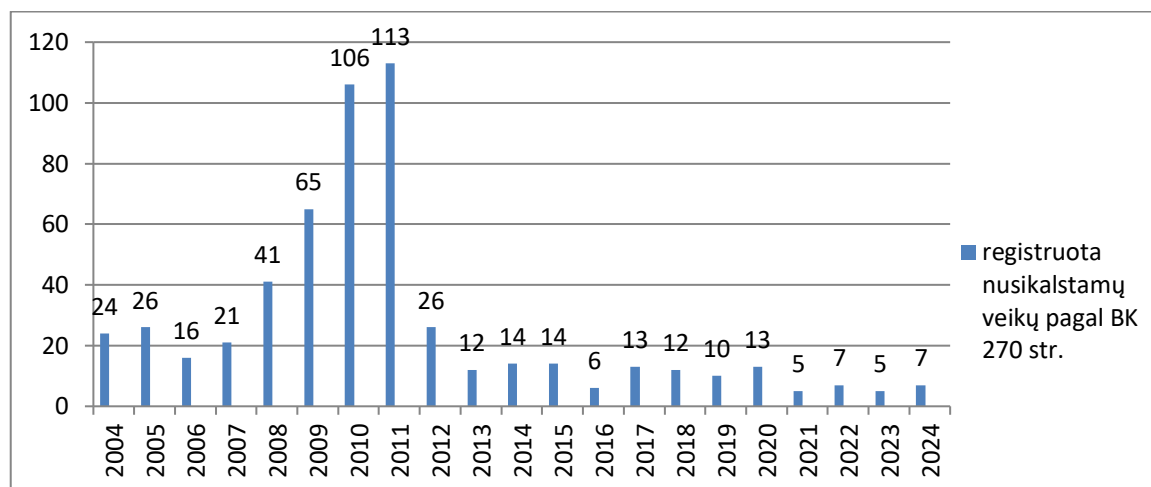
Environmental crimes

Eglė Bagdonaitė

The environment is the external elements with which an individual interacts. A safe and clean environment is the key to the safety and well-being of society. Article 53 of the Constitution of the State of Lithuania stipulates that the State and every person shall protect the environment from harmful effects, and Article 54 stipulates that the State shall take care to protect the natural environment, fauna and flora, individual natural objects and areas of particular value, and shall see to it that natural resources are used in moderation and that they are restored and enriched. In the event of environmental pollution or other breaches of environmental law, administrative or criminal liability is imposed, and nature is compensated for any damage caused. Environmental protection is already evident in the constitutional law of the Grand Duchy of Lithuania. Currently, the Criminal Code of the Republic of Lithuania establishes criminal offences against the environment and human health in Chapter XXXVIII. The list of criminal offences consists of 10 articles. Unfortunately, these offences are characterised by a high degree of latency. Even for 4 environmental offences, no pre-trial investigation has been opened in the period 2004 – 2024, and the number of other offences registered is very low, with poor case law on these offences. Until the 2024 amendments to the Criminal Code, the main criterion used to distinguish between administrative and criminal liability was the assessable attribute of significant damage to the environment. However, the disclosure of this evaluative attribute in the case law has been uneven and controversial, so the addition of Article 277¹ of the Criminal Code and the disclosure of the criterion of significant damage as a negative significant impact as defined in the Law on Environmental Protection of the Republic of Lithuania, or the amount of the damage assessed in monetary terms exceeding the threshold of 400 MGL, should facilitate the work of the pre-trial investigation authorities, the burden of proof of significant damage to the environment and its components.

PRIEDAI

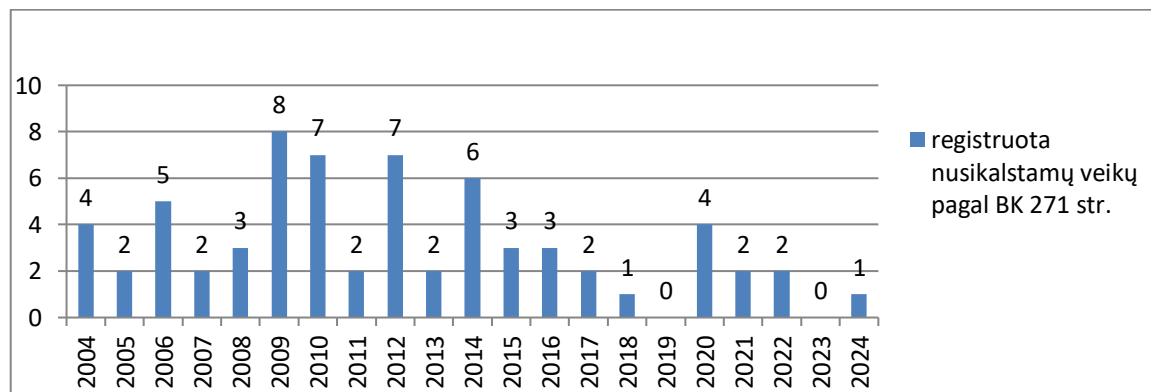
1 paveikslas. **Registruoti BK 270 straipsnio pažeidimai 2004 – 2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis.

Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.

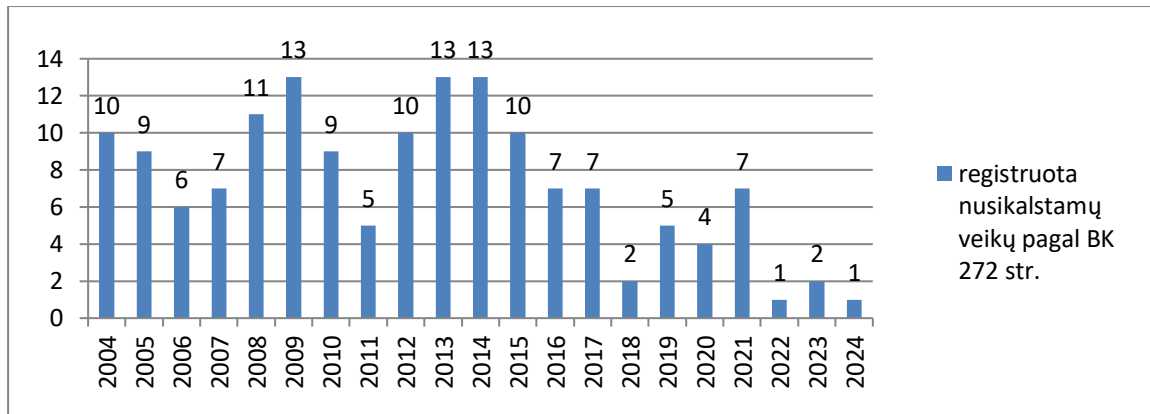
2 paveikslas. **Registruoti BK 271 straipsnio pažeidimai 2004 – 2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis.

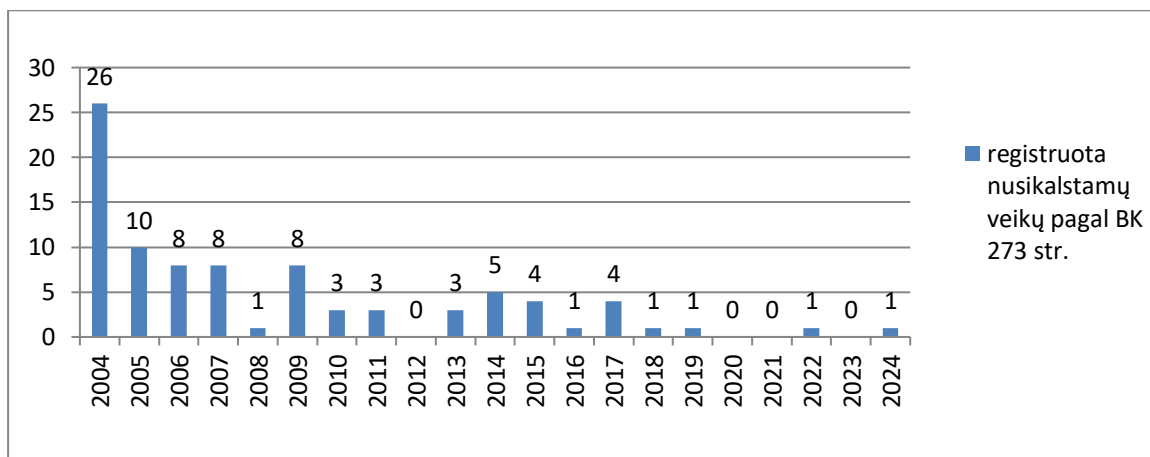
Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.

3 paveikslas. **Registruoti BK 272 straipsnio pažeidimai 2004 – 2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis.
Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.

4 paveikslas. **Registruoti BK 273 straipsnio pažeidimai 2004 – 2024 m.**

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis.
Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.